

İTALYAN LA STAMPA GAZETESİNİN YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE 1921 LONDRA KONFERANSI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESSMENT ON THE 1921 LONDON CONFERENCE IN THE
FRAMEWORK OF THE APPROACH OF THE ITALIAN LA STAMPA
NEWSPAPER

YASİN COŞKUN*

Geliş Tarihi/Received:21.12.2021

Kabul Tarihi/Accepted:08.03.2021

COŞKUN, Yasin, (2021), "İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme", Belgi Dergisi, S.22, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2021/II, ss. 95-122.

Öz

Bu çalışma Birinci İnönü Savaşı'nın ardından 1921 yılında İtilaf Devletleri tarafından toplanan Londra Konferansı'nı İtalyan La Stampa gazetesinde çıkan yazılar üzerinden değerlendirmektedir. Bu Konferans'ta İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nda küçük değişiklikler yaparak bu Antlaşma'nın uygulanmasını planlamışlardır. İlk olarak yalnızca Osmanlı hükümeti Konferans'a davet edilmiştir. Bu duruma TBMM'nin tepki göstermesi üzerine ayrı resmi bir davet gönderilerek Bekir Sami Bey başkanlığındaki Ankara heyetinin Konferans'a katılması sağlanmıştır. La Stampa gazetesinde Konferans'ın başlamasından sona ermesine kadar olan süreçte yaşanan gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. İstanbul ve Ankara heyetlerinin Konferans'taki tutumları yakından izlenmiştir. Ankara heyetinin gerçek gücü elinde tuttuğu belirtilmiştir. Bu çalışma bir İtalyan gazetesi gözünden Londra Konferansı'nı ele alırken aynı zamanda İtilaf Devletleri arasındaki ilişki ve İtalya'nın Ankara hükümetine yaklaşımı hakkında bilgi sunmaktadır. Yunan heyetinin Konferans'ta sergilemiş olduğu tutuma yönelik de değerlendirmeler gazetede yer almıştır. Özellikle Türk tarafının Trakya ve İzmir'de bağımsız bir komisyon vasıtasıyla nüfus oranlarının araştırılmasını istemesine karşılık Yunanistan'ın bu öneriye olumsuz yaklaşmasının söz konusu bölgeler için Türk heyeti tarafından dile getirilen iddiaların haklılık payına işaret ettiğine gazetede değinilmiştir. Ayrıca, Konferans'ın son gününde Ankara heyeti ile İtalyan heyeti arasında imzalanan antlaşmaya yönelik de La Stampa gazetesinde önemli yorumlara yer verilmiştir. Her ne kadar Londra Konferansı başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da gazetede Türk ve İtalyan heyetleri arasında yapılan antlaşma sayesinde İtalya'nın Londra Konferansı'ndan kendisi için çok iyi bir netice ile döndüğü yorumu yapılmıştır. İtalya'nın Türk topraklarında ekonomik imtiyazlar elde ettiğinin altı çizilmiştir. İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza'nın bu antlaşmaya yönelik açıklamalarına geniş yer verilmiştir. Ankara'da TBMM'nin onayından geçemediği için uygulamaya konmayan bu antlaşma İtilaf bloğu tarafından İtalya'nın Ankara hükümeti ile yakınlaşması olarak görülmüş ve tepki gösterilmiştir. Tüm bu gelişmeler La Stampa gazetesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İtalya, Londra Konferansı, Ankara Heyeti, Kont Carlo Sforza, Bekir Sami Bey, La Stampa*

* Doç. Dr., Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kezer Yerleşkesi, Merkez/Siirt, tarihli@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-8151-7874>).

Abstract

This study evaluates the London Conference, which was held by the Entente States in 1921 after the First İnönü War, through the articles published in the Italian newspaper La Stampa. In this Conference, the Entente States planned the implementation of the Treaty of Sevres by making minor changes in the Treaty. First, they only sent an official invitation to the Ottoman government for the Conference. However, upon the reaction of the Grand National Assembly of Turkey, a separate official invitation was sent and the Ankara delegation headed by Bekir Sami Bey attended the Conference. In La Stampa newspaper, detailed information was given about the developments in the period from the beginning to the end of the Conference. The attitudes of the Istanbul and Ankara delegations at the Conference were closely followed. In the comments made in the newspaper, it was stated that the Ankara delegation was the party holding the real power. While this study deals with the London Conference through the eyes of an Italian newspaper, it also provides information about the relationship between the Entente States and Italy's approach to the Ankara government. The newspaper also included evaluations of the Greek delegation's attitude at the Conference. Especially, it was mentioned that the Greek side's opposition to the request of an independent commission to examine the population rates in Thrace and Izmir demonstrates the fairness of the Turkish delegation's claims about these regions. In addition, important comments were made in La Stampa newspaper regarding the agreement signed between the Ankara delegation and the Italian delegation on the last day of the Conference. Although the London Conference was unsuccessful, it was commented in the newspaper that Italy returned from the London Conference with a very good result for itself, thanks to the agreement signed between the Turkish and Italian delegations. It was highlighted that Italy gained economic concessions in the Turkish lands. The statements of Count Sforza, the Minister of Foreign Affairs of Italy, regarding this agreement were included. This agreement, which was not implemented because it could not get the approval of the parliament in Ankara, were seen by the Entente States as the rapprochement of Italy with the Ankara government and reaction was shown. All these developments were discussed in La Stampa newspaper.

Keywords: *Italy, London Conference, Ankara Delegation, Count Carlo Sforza, Bekir Sami Bey, La Stampa*

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olmasının ardından 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın imzalanma süreci kolay olmamıştır. Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'ni ateşkes masasına oturmaya ikna edebilmek için Kut'ül-Amâre Muharebelerinde esir düşen İngiliz General Townshend dahil¹ birçok kişiyi devreye sokmuştur. Limni adasının Mondros Limanı'nda yapılan görüşmelerde İtilaf Devletleri temsilcisi Amiral Calthorpe ateşkes antlaşmasının şartlarını Bahriye Nazırı Rauf Bey başkanlığındaki Osmanlı heyetine dikte etmiş ve müzakere yapılmasına imkân tanımamıştır.² Ağır şartları olan ateşkes antlaşmasını imzalamak zorunda kalan heyet İstanbul'a dönmüştür. Antlaşma ilk etapta İstanbul'da iyimser bir şekilde karşılanmış ve çok ağır şartlar içermediği dillendirilmeye başlanmıştır.³ Ancak bu iyimser hava fazla uzun sürmemiştir. İtilaf Devletleri tarafından yurttan işgaller başlamıştır. Özellikle antlaşmanın yedinci ve yirmi dördüncü maddeleri⁴ doğrudan Osmanlı toprak bütünlüğünü hedef almıştır. 15 Mayıs 1919'da İngilizlerin desteğiyle İzmir'in Yunanlar tarafından işgali tüm yurttan infial oluşturmuş⁵ ve işgallere karşı direnme gücünü artırmıştır.⁶ Diğer taraftan İzmir'in işgali İtilaf Devletleri arasındaki işbirliğini olumsuz etkileyen bir durum olmuştur. İtalya daha önce kendisine verilmesi planlanan bu bölgenin⁷ Yunanistan'a bırakılmasından rahatsızlık duymuştur.⁸

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkması işgallere karşı ulusal bir mücadelenin başlatılması açısından dönüm noktası olmuştur.⁹ Havza ve Amasya Genelgeleri¹⁰ ile başlayan süreç Erzurum ve Sivas Kongreleri ile devam etmiş ve 23 Nisan 1920'de Ankara'da TBMM açılmıştır. İtilaf Devletleri yaşanan bu gelişmeler karşısında Türk yurdunu paylaşma planını devreye sokmuş ve 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması imzalanmıştır. TBMM bu antlaşmayı tanımadığını ilan etmiştir. Ankara hükümetinin her geçen gün etkinliğini artırmasının ardından Yunanlar harekete geçmiştir. 6 Ocak 1921'de başlayan Yunan ordusunun harekâtı 11 Ocak tarihine kadar sürmüştür. İsmet İnönü komutasındaki düzenli ordu birlikleri¹¹ Yunan saldırısını durdurmuş ve Yunanlar mevzilerine çekilmeye mecbur kalmıştır. Türk ordusu tarafından kazanılan bu zafer tüm

1 Bkz. Osman Akandere, "Mondros Görüşmelerinde Bir Arabulucu: İngiliz Generali Townshend'in Mondros Görüşmeleri Öncesi Üstlendiği Arabuluculuk Rolü", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 20, S. 40, s. 5-23.

2 Selahattin Tansel (1977), *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. I, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s. 23-27.

3 Hasan Dinçer (2014), "Mondros Mütarekesi ve Sonrasındaki Gelişmeler", *Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, ed. Temuçin Faik Ertan, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 73.

4 İsmail Soysal (2000), *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 12-14.

5 M. Tayyib Gökbilgin (2011), *Milli Mücadele Başlarken: Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 94-95.

6 Tefik Çavdar (2013), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, s. 175-180., Yücel Özkaya (1998), "İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri" *Atatürk Yolu Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 70-74.

7 Mevlüt Çelebi (1998), "Mondros Mütarekesi'nden Sonra Batı Anadolu'da İtalyan Faaliyetleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 13, S. 1, s. 146.

8 Nurettin Gülmez (2012), "Yeni Gün'de İtalya-Yunanistan Gerginliği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 12, S. 24, s. 111.

9 Ercan Haytoğlu (2017), "Misak-ı Milliye Giden Yolda Yaşanan Sürece Bir Bakış", *Yeni Türkiye*, Misak-ı Milli özel Sayısı, Y. 23, S. 93, s. 231.

10 Hakkı Uyar (2011), "Atatürk Dönemi İç Politikası", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Ed. Süleyman İnan – Ercan Haytoğlu, Ankara: Anı Yayıncılık, s. 44.

11 Düzenli ordunun kurulmasına giden süreç ile yayımlanmış bir çalışma için bkz. Ayfer Özçelik (1991), "Gediz Taarruzu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 7, S. 21, s. 581-589.

yurtta büyük bir sevinçle karşılanmıştır.¹² Ayrıca bu zafer Meclis'e olan güveni artırmış ve Ankara hükümetinin gücünü İtilaf Devletleri'ne de göstermiştir. Yunanistan'ın askeri başarısından kuşku duymaya başlayan İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nda bazı değişiklikler yaparak bu antlaşmanın uygulanmasına imkân sağlamak istemişlerdir.¹³ Bu çerçevede Osmanlı Devleti ve Yunanistan temsilcilerini Londra'da görüşme yapmak üzere çağırmışlardır.¹⁴ İtilaf Devletleri Ankara hükümeti temsilcilerinin Osmanlı heyeti içinde yer almasını öngörerek¹⁵ ayrı bir davet göndermemişler ve Ankara hükümetini tanımama çabalarını sürdürmeyi planlamışlardır.¹⁶ Ancak bu durum Ankara tarafından kabul edilmemiş ve TBMM'nin kendi heyetini Londra'ya göndermesine yönelik bir kararname Bakanlar Kurulu'nda onaylanmıştır.¹⁷ Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa, 29 Ocak 1921 tarihinde Meclis'te yaptığı konuşmada İtilaf Devletleri'nden davetlerini doğrudan doğruya TBMM'ye tevcih etmelerinin isteneceğini vekillere bildirmiştir.¹⁸ Ankara hükümetinin Londra Konferansı'nda temsil edilmemesi bu Konferans'ta Türkiye üzerinde alınacak muhtemel kararların uygulanma olasılığını oldukça zayıflatacağı bir gerçektir.¹⁹ Çünkü Ankara hükümeti Anadolu'da gerçek gücü elinde tutmaktadır. Bu çerçevede İtilaf Devletleri Ankara'nın Londra'da temsil edilmesini istemişlerdir. İtalya Dışişleri Bakanı Kont Carlo Sforza "millicilerin" kesinlikle Konferans'a katılması taraftarı olmuş²⁰ ve bu yönde çaba sarf etmiştir. Bu süreçte Bekir Sami Bey başkanlığındaki bir heyetin Londra'ya gitmesini öngören Bakanlar Kurulu Kararı, 6 Şubat 1921 tarihinde imzalanmıştır.²¹ Ankara heyeti ilk olarak Antalya üzerinden İtalya'ya ulaşmıştır. İtalya'da bulunduğu sırada resmi davetin gelmesi üzerine Ankara heyeti Londra'ya geçerek Konferans'a katılmıştır.²²

21 Şubat-12 Mart tarihleri arasında gerçekleşen Londra Konferansı herhangi bir uzlaşya varılmadan dağılmıştır. Ancak Konferans'ın Ankara hükümeti için önemi; uluslararası arenada tanınırlık kazanması olmuştur. Konferans görüşmelerinde İstanbul heyeti adına

12 Nuri Köstüklü (1991), "Birinci İnönü Muharebesi ve Siyasi Sonuçları Üzerine Bazı Düşünceler", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 7, S. 21, s. 604-605.

13 Selçuk Ural ve Nebahat Oran Arslan (2002), "Gizli Zabıt Ceridelerine Göre TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı'na Katılma Meselesi", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 19, s. 282.

14 Nurten Çetin (2012), "Londra Konferansı'nda Ahmet Tevfik Paşa", Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 4, s. 108.

15 İzzet Öztoprak (1995), "Londra Konferansı ve Türkiye Meselesinin Cereyan-ı Müzakeratı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 11, S. 33, s. 578.

16 Hamza Eroğlu (1985), "İsmet İnönü ve I. ve II. İnönü Muharebelerinin İçerde ve Dışarda Etkileri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 2, S. 4, s. 76.

17 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30-18-1-1, Yer Bilgisi: 2-33-9, 29.01.1921, söz konusu belgede geçen ilgili ifade "Londra Konferansına (...) kendi hükümetimiz namına bir heyet-i murahhasa gönderilmesi karar altına alınmıştır." şeklindedir.

18 Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), D. 1, C. 7, B. 139, 29.01.1921, s. 411.

19 Necati Fahri Taş (1997), "Mondros Mütarekesi Sonrasında Anadolu'nun Görünümü", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.13, S. 39, s. 748.

20 Erkin Akan (2018), "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı (12 Şubat 1921-12 Mart 1921)", Çanakale Araştırmaları Türk Yılığ, C. 16, S. 24, s. 252.

21 BCA, Fon Kodu: 30-18-1-1, Yer Bilgisi: 2-33-14, 06.02.1921, ilgili belgeye göre Kararname 3 maddeden oluşmaktadır: "Madde-1: Londra'da 21 Şubat'ta in'ikad edecek olan konferansa Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti namına baş murahhas olarak Hariciye Vekili Bekir Sami Beyle Aydın mebusu ve İtalya'da mümessilimiz Cami (Bey) ve Trabzon mebusu Hüseyin (Bey) ve İzmir mebusu Yunus Nadi (Bey) ve Adana mebusu Zekai Beylerden mürekkep bir heyet-i murahhasa tayin ve intihab edilmiştir. Madde-2: Bu heyetin refakatine lüzumu kadar müşavirler ve kâtipler verilecektir. Madde-3: Bu kararın icrasına Hariciye Vekâleti memurdur."

22 Muhammet Güçlü (2016), "Antalya'da Anadolu Gazetesine Göre Londra Konferansı'na Katılan Ankara Heyeti'nin Avrupa'ya Yolculuğu", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 16, S. 33, s. 88.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

konuşan Tevfik Paşa daha sonra sözü Ankara heyetine devretmiştir.²³ Bu durum iki Türk heyetinin kendi aralarında çatışacağı düşüncesini boşa çıkarmıştır.²⁴ İtilaf Devletleri gerçek gücün Ankara hükümetinde olduğunu kavramış ve Türkiye ile barış yapmak istiyorlarsa Ankara hükümeti ile anlaşmaları gerektiğine ikna olmuşlardır. Konferans'ın ardından İtilaf Devletleri temsilcileri Bekir Sami Bey ile ayrı ikili antlaşmalar imzalamışlardır.²⁵ Her ne kadar bu antlaşmalar Ankara'da Meclis'in onayından geçmemiş²⁶ olsa da İtilaf Devletleri arasında Sevr konusundaki işbirliğini olumsuz etkilemiştir. Konferans'ın sonlanmasını takiben askeri kapasite ve gücünü İtilaf Devletleri'ne ispatlamak isteyen Yunan kuvvetleri tekrar saldırıya geçmişlerdir.²⁷ Böylece başarısızlıkla sonuçlanan Londra Konferansı'nın ardından Türk-Yunan çatışması yeniden başlamıştır.²⁸

1921 Londra Konferansı'na dair birçok araştırma yapılmıştır. Adnan Sofuoğlu ve Seyfi Yıldırım'ın kaleme aldığı *Arşiv Vesikalarına Göre 1921 Londra Konferansı Tutanaklar-Belgeler* kitabı²⁹ konuyu arşiv belgeleri çerçevesinde incelemektedir. İzzet Öztoprak tarafından yazılan "Londra Konferansı ve Türkiye Meselesinin Cereyan-ı Müzakeratı"³⁰ başlıklı makale de Konferans'ta yapılan görüşmelere dair önemli bilgiler sunmaktadır. Konu ile ilgili yayınlanmış diğer kıymetli tetkik eserlere de bu çalışmada başvurulmuştur. Bu makalenin literatüre katkısı ise Birinci İnönü Zaferi'nin ardından toplanan Londra Konferansı'nı İtalyan *La Stampa* gazetesinde çıkan yazılar üzerinden değerlendirmesidir. Kuruluşu 1868 yılına kadar uzanan ve 1895 yılında *La Stampa* adıyla yayın hayatına devam eden gazete³¹ İtalya'nın köklü yayın organları arasında yer almaktadır. *La Stampa* gazetesi Londra Konferansı'nın ilk gününden itibaren gelişmeleri yakından takip etmiştir. Konferans'ın son günü Ankara heyeti ile İtalyan heyeti arasında imzalanan antlaşmaya gazete tarafından özel ilgi gösterilmiştir. *La Stampa*'da yer alan haberlerin dikkatli bir şekilde incelenmesi sonucu ortaya çıkan bu çalışma, Londra Konferansı'nı bir İtalyan gazetesinin değerlendirmeleri ışığında tahlil etmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi Birinci Dünya Savaşı sırasında kendisine verileceği vaat edilen bölgenin³² daha sonra elinden alınması İtalya'nın tepkisine neden olmuştur.³³ Çalışma *La Stampa* gazetesi örneği üzerinden bu tepkinin İtalyan basınındaki yansımalarını da araştırmaktadır. Tüm bu bilgiler çerçevesinde çalışmanın alana katkı sunması amaçlanmıştır.

23 İstanbul heyetinin Ankara heyetine söz devri hakkında bkz. Adnan Sofuoğlu ve Seyfi Yıldırım (2015), "1921 Londra Konferansı'nda Türk Diplomasi: Sadrazam A. Tevfik Paşa'nın Sözü Türkiye Büyük Millet Meclisi Temsilcilerine Bırakması Meselesi", *Belleten*, C. LXXIX, S. 284, s. 351-382., *Türk İstiklal Harbi* (1999), C. 3, 3. Kısım, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları., TBMM ZC, D. 1, C. 8, B. 157, 26.02.1921, s. 450.

24 Sofuoğlu ve Yıldırım, a.g.m., s. 376

25 Gazi Mustafa Kemal Atatürk (2016), *Nutuk*, İstanbul: Alfa Yayınları, s. 416.

26 Utkan Kocatürk (2000), *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 243.

27 Şerafettin Turan (2012), *Türk Devrim Tarihi II: Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s. 247.

28 Salahi R. Sonyel (1973), *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 140.

29 Adnan Sofuoğlu ve Seyfi Yıldırım (2018), *Arşiv Vesikalarına Göre 1921 Londra Konferansı Tutanaklar-Belgeler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

30 Öztoprak (1995), a.g.m., s. 565-612.

31 <https://www.britannica.com/topic/La-Stampa> (erişim tarihi: 02.11.2020).

32 Ayşegül Şentürk ve Bayram Ali Yavuz (2019), "İtalyan Basınında İzmir'in İşgali", *Researcher: Social Science Studies*, C. 7, S. 3, s. 130.

33 Mevlüt Çelebi (1993), "Milli Mücadele'de İtalyan İşgalleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 9, S. 26, s. 395.

A-) Londra Konferansı'ndan Beklentiler

İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza, 20 Şubat 1921 tarihinde Londra'ya gelmiştir. Victoria İstasyonu'nda kendisini İngiliz Dışişleri Bakanlığı temsilcileri, İtalya Büyükelçisi Giacomo De Martino, İtalyan Büyükelçilik ve Konsolosluk personeli karşılamıştır. Ayrıca İngiltere'de yaşayan İtalyan vatandaşları da coşkulu bir şekilde İtalyan Bakanı karşılama töreninde hazır bulunmuşlardır.³⁴ *La Stampa* gazetesi tarafından yapılan değerlendirmede Konferans için her şeyin hazır olduğu ifade edilmiştir. Sevr Antlaşması'nın yanı sıra Almanya ile ilgili konuların da ele alınacağı belirtilerek Konferans'ın zorlu geçeceği ifade edilmiştir. Buna göre Sevr Antlaşması'nın durumu tehlikededir. Konferans'ta becerikli diplomatik çalışmalar ve ince ayarlarla antlaşmaya yönelik itirazların ortadan kaldırılıp Sevr'in de Versay Antlaşması gibi hayatta kalmaya devam etmesi sağlanmaya çalışılacaktır. *La Stampa* gazetesi Londra Konferansı'na Osmanlı heyeti başkanı olarak katılan Ahmet Tevfik Paşa'nın sağlık durumuna ayrı bir parantez açmıştır. Tevfik Paşa'nın ciddi bir gribe yakalandığından bahsedilmiş ve Konferans'taki yerinin başka bir delegasyon üyesi tarafından alınmasına yönelik fikrin gündeme geldiği ifade edilmiştir. Bu hastalık zaten zorlu geçeceği düşünülen Londra Konferansı için başka bir olumsuzluk olarak yansıtılmıştır.³⁵

La Stampa gazetesine göre Londra'da siyasi çevrelerde Sevr Antlaşması'nı Türkiye'ye zorla kabul ettirme görüşü hâkim olmaya devam etmiştir. Diğer bir konu Birinci Dünya Savaşı sırasında izlediği Alman yanlısı tutum nedeniyle İtilaf Devletleri'nin tepkisini çeken Kral Konstantin'in 1920'de Yunanistan'da yeniden iktidara dönmesi³⁶ meselesi olmuştur. Konstantin'in dönüşü Atina'nın İtilaf Devletleri ile arasını bozmuştur. Ancak *La Stampa* gazetesi Londra'daki siyasi çevrelerce artık bu konunun farklı bir şekilde değerlendirildiğini belirtmiştir. Buna göre, sabık Başbakan Venizelos ile Yunanistan Başbakanı Nikolaos Kalogeropoulos arasında bir uzlaşma sağlanmış ve böylece İtilaf Devletleri'ni Konstantin Yunanistan'ına karşı sergiledikleri olumsuz tavırdan vazgeçirmeye yönelik bir adım atılmıştır. Tüm bu diplomatik manevraların Venizelos'un Londra'da gerçekleştirdiği girişimlerin sonucu olduğu gazetede vurgulanmış ve Venizelos'un en yetenekli Avrupalı diplomatlardan birisi olduğu iddia edilmiştir.³⁷ Buradan anlaşılacağı üzere Venizelos, Kral Konstantin'in yeniden tahta çıkmasının ardından İtilaf Devletleri nezdinde Yunanistan'a yönelik oluşan tepkileri azaltmaya çalışmıştır. Nitekim Venizelos 29 Ocak'ta Lloyd George'la görüşmüş ve Yunanistan'a İngiliz yardımının devam etmesine yönelik teminat almıştır.³⁸

La Stampa gazetesine göre Londra'daki Yunan çevrelerince, herhangi bir netice alınmadan sona ereceği düşünülen Londra Konferansı'ndan çok az şey beklenmiştir. Yunan heyetinin bir üyesi, İtilaf Devletleri'nin Yunanistan'ın İzmir'i terk etmesini talep edemeyeceğini iddia etmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın, İzmir'i Türklerin eline bırakmamak için sonuna kadar mücadele edeceğini söylemiştir. Ancak aynı delege, Yunanlı ve Türkleri kendi aralarında baş başa bırakma tezinin kabul edilmesi halinde

34 "La Conferenza interalleata di Londra", *La Stampa*, 21 febbraio 1921, s. 1

35 *La Stampa*, 21 febbraio 1921, s. 1.

36 Ali Fuat Cebesoy (2011), *Siyasi Hatıralar. C. I-II*, Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul: Temel Yayınları, s. 84-85.

37 *La Stampa*, 21 febbraio 1921, s. 1.

38 Çağla D. Tağmat (2013), "1921 Londra Barış Konferansı'nda Yunan Heyeti ve Tezleri," *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 18, s. 36.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

bir şeyler başarılabilceğine inandığını ifade etmiştir.³⁹ Görüldüğü üzere Yunan heyeti İtilaf Devletleri'nin müdahil olarak Londra Konferansı'nı toplamalarından rahatsızlık duymuşlardır. Yunanların bu tavrı bir bakıma daha başından bu Konferans'ın olumsuz sonuçlanacağına göstergesi olmuştur.

La Stampa gazetesi Konferans'ın kaderini elinde tuttuğunu belirttiği Ankara heyetinin (*delegazione kemalista*) görüşmelerde hangi konumda olacağı üzerine konuşulmadığını ve şimdilik İngiltere'nin, Ankara heyetini, İstanbul heyetine bir tür ek teşkil eder pozisyonda görmeyi tercih ettiğini aktarmıştır. İtilaf temsilcileri arasında Londra'da Saint James Sarayı'nda Konferans'ın resmi açılışından önce çeşitli görüşmeler yapıldığı hakkında gazetede bilgi verilmiştir. Ayrıca, İtalyan, İngiliz, Fransız ve Belçikalı delegasyonların başkanları arasında ön görüşmelerin Londra'da Downing Street'te gerçekleştirileceği bildirilmiştir. Bu görüşmelerde, Konferans'ta İstanbul ve Ankara heyetleri tarafından kabul edilebilecek aynı zamanda İtilaf Devletleri'nin temel çıkarlarını da koruyacak bir formülün araştırılacağı belirtilmiştir.⁴⁰

B-) Londra Konferansı'nın Açılışı

21 Şubat 1921 tarihinde Downing Street'de Konferans'ın ön toplantısı başlamıştır. Büyük güçlerin temsilcileri, Türk ve Yunan delegelerini kabul etmeden önce kendi aralarında bir ön görüşme yapmışlardır. Sabah başlayan toplantı öğleden sonra 2'ye kadar sürmüştür. Öğleden sonra, resmi bir bildiriyle İtilaf hükümetlerinin liderlerinin “doğu sorunu”yla⁴¹ gecikmeden ilgilenmeye ve ilk genel toplantıyı öğleden sonra Saint James Sarayı'nda düzenlemeye karar verdikleri bildirilmiştir. Bu amaçla Yunan heyeti Saint James Sarayı'ndaki Konferans toplantısına davet edilmiştir.⁴²

Yunan heyetinin ilk olarak toplantıya davet edilmesine yönelik *La Stampa* gazetesinde yapılan değerlendirmeye göre İtilaf güçleri delegasyon başkanlarının, oturum açılır açılmaz, “doğu sorunu”nun derhal tartışılmasının imkânsız olduğuna inanmaktaydılar. Dahası, Yunanistan'daki durumu ilk etapta hem siyasi hem de askeri açıdan tartışmadan ve sağlamlaştırmadan yapılacak toplantıların pek işe yaramayacağı görüşüne sahiptiler. Bu çerçevede Yunan heyetinin 21 Şubat günü öğleden sonra toplantıya katılmasına karar verilmiştir.⁴³ Görüldüğü üzere Türk heyeti ile görüşme yapmadan önce Yunan temsilcileri ile toplanarak Konferans'ta nasıl bir yol izleneceği kararlaştırılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca *La Stampa* gazetesi tarafından yapılan diğer bir değerlendirmede İtilaf güçlerinin Türk heyetini tam olarak hazır olmadığı için oturuma davet etmedikleri yazılmıştır. İstanbul heyeti önceden gelmiş olsa da Ankara heyeti Londra'ya 21 Şubat akşamı ulaşmıştır.⁴⁴ Bu nedenle tam olarak hazır olamadığı düşünülen Türk heyetleri o günkü toplantıya davet edilmemiştir.⁴⁵ *La Stampa* gazetesinde yer alan yazıda İstanbul ve Ankara temsilcilerinin aralarında anlaşarak Konferans'ta ortak hareket etme olasılığına değinilmiştir. Bazı

39 *La Stampa*, 21 febbraio 1921, s. 1.

40 *La Stampa*, 21 febbraio 1921, s. 1.

41 Bkz. Şayan Ulusan (2009), “Şark Meselesi'nden Sevr'e Türkiye”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 18, s. 229-256.

42 “La Conferenza di Londra si è aperta”, *La Stampa*, 22 febbraio 1921, s. 4.

43 *La Stampa*, 22 febbraio 1921, s. 4.

44 *La Stampa*, 22 febbraio 1921, s. 4.

45 Cemil Bilsel (1998), *Lozan*, C. I, İstanbul: Sosyal Yayınları, s. 404.

“iyimser” görüşlerin aynı otelde konaklayan iki rakip Türk heyetinin temsilcileri arasında karşılıklı bir anlayış oluşabileceğini tahmin ettikleri belirtilmiştir. Gazete tarafından Ankara heyeti gerçek gücün temsilcisi, İstanbul heyeti ise geçici egemenliğin temsilcisi olarak tanımlanmıştır. Bu değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere *La Stampa* gazetesi rakip olması beklenen İstanbul ve Ankara heyetlerinin ortak hareket edebilecekleri ihtimalini göz ardı etmemiştir. Ancak yine *La Stampa* gazetesine göre İtilaf Devletleri temsilcileri bu durumu yani iki rakip heyetin ortak hareket etmesi olasılığını “mucize” olarak görmüşler ve pek ihtimal vermemişlerdir.⁴⁶

Yunanistan Başbakanı Kalogeropoulos’u dinlemek için 21 Şubat günü öğleden sonra başlayan toplantı sakin bir ortamda geçmiştir. Lloyd George, oturumu hemen açmış ve Başbakan Kalogeropoulos’u kapsamlı bir “sorgudan” geçirmiştir. Lloyd George’un gündeme getirdiği sorular Yunan askeri birliklerinin moralinin nasıl olduğu, Yunanistan’ın büyük bir saldırı eylemi gerçekleştirme durumu, Yunan yetkililer tarafından oluşturulan eylem planlarının neler olduğu ve ne zaman yapabileceklerine dair olmuştur. Kalogeropoulos, her seferinde, Yunan birliklerinin etkinliği ve onların “eşsiz” savaşma ruhları hakkında güvence vermiştir.⁴⁷ Bu bilgilerden ortaya çıkan husus Birinci İnönü Savaşı’nda Yunan birliklerinin mağlubiyeti İtilaf güçleri arasında Yunanistan’ın askeri kapasitesinin sorgulanmasına neden olmuştur. Nitekim İngiltere Başbakanı Lloyd George yönelttiği sorularla Yunanistan’ın askeri durumu ve kapasitesi hakkında kesin bir fikir sahibi olmayı hedeflemiştir.

C-) Ankara ve İstanbul Heyetleri Hakkında Değerlendirmeler

23 Şubat 1921 tarihli *La Stampa* gazetesinde Tefvik Paşa’nın Konferans’ta açıklamalarda bulunacağı bildirilmiştir. Ayrıca iki Türk heyetinin uzlaşamayacağı yönünde görüş bildirenlerin şimdilik haklı oldukları belirtilmiştir. Buna göre Ankara ve İstanbul heyetleri tek bir çatı altında olmayı henüz kabul etmemişlerdir. 22 Şubat günü öğleden sonra Saint James Sarayı’nda genel kurul toplantısı yapılarak Türk delegelerin görüşlerinin dinlenmesi planlanmıştır. Ancak görüşme ertelenmek zorunda kalmıştır çünkü Türk heyetleri görüşmeye katılamamıştır. İki heyetten hangisinin Türk halkı adına en fazla konuşma hakkına sahip olduğunu belirleme konusunda bir anlaşmaya varılamamıştır.⁴⁸

La Stampa gazetesi Londra’da iki Türk heyetinin kendi arasında yürüttüğü müzakerelere ayrı bir parantez açmıştır. Buna göre Ankara ve İstanbul heyetleri arasındaki görüşmeler 22 Şubat’ta bütün gün sürmüştür. İki heyet üyeleri de karşılıklı nezaket ve saygı ile düşüncelerini ifade etmişlerdir. Ancak saygı çerçevesinde gerçekleştirilen bu görüşmelerde iki taraf da birbirlerinin tutumlarını değiştirmeyi başaramamış ve uzun süren tartışmalara rağmen Konferans’ta ortak hareket etme noktasında uzlaşmaya varılamamıştır. Böylece iki heyet arasındaki müzakereler çözüme ulaşmadan sona ermiştir.⁴⁹

Ancak daha sonra tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen Saint James Sarayı’nda 23 Şubat’ta saat 11:30’da yapılacak genel kurul toplantısı öncesi Tefvik Paşa ile Bekir Sami

46 *La Stampa*, 22 febbraio 1921, s. 4.

47 *La Stampa*, 22 febbraio 1921, s. 4.

48 “Tentativi di accordo tra le due delegazioni turche a Londra.”, *La Stampa*, 23 febbraio 1921, s. 4.

49 *La Stampa*, 23 febbraio 1921, s. 4.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

Bey arasında bir anlaşmaya varılmıştır. *La Stampa*'ya göre her ne kadar iki Türk heyeti ortak bir zemin bulmakta zorlansa da Türkiye'nin Konferans'ta isteklerini ifade etmek için İtilaf Devletleri temsilcilerinin önünde anlaşmazlıklarını bir kenara bırakmaya karar vermişlerdir. Varılan uzlaşya göre Konferans görüşmelerinde Tefvik Paşa kendi hükümetinin iddialarını ortaya koyacak ve Bekir Sami Bey de Ankara ile İstanbul arasındaki ilişki sorununu gündeme getirmekten kaçınarak Ankara'nın iddialarından söz edecektir.⁵⁰

Yaşanan bu gelişmeler karşısında İtilaf Devletleri temsilcilerinin nasıl bir yol izleyeceği *La Stampa* tarafından irdelenmiştir. Buna göre İtilaf Devletleri temsilcilerinin iki Türk heyetinin delegeleri ile ilk görüşmelerinde, sanki İstanbul ve Ankara arasındaki anlaşmazlıklar Türk iç politikasının basit bir meselesiymiş gibi davranarak kendilerini yalnızca tek bir Türkiye'den konuşmakla sınırlandırma politikası izlemeyi tercih edecekleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan İtilaf güçlerinin Türk topraklarında yaşanan fiili durumu görmezden gelmeye devam edemeyecekleri de gazete tarafından belirtilmiştir. Buna göre bir tarafta İtilaf Devletleri'nin yasal olarak tanıdığı İstanbul hükümeti, diğer tarafta vatanseverlik duygusu ile hareket ederek gerçek gücü elinde bulunduran ve aynı zamanda Sevr Antlaşması'yla Türkiye'ye bırakılması öngörülen topraklar üzerinde hâkimiyete sahip olan Ankara hükümeti vardır.⁵¹

Londra'da Türk heyetlerinin nasıl bir politika izleyeceklerine dair birtakım söylentiler de ortaya çıkmıştır. Buna göre İstanbul delegasyonunun Türk halkının gözünde iyi görünmek için İtilaf Devletleri'nin karşısına Ankara temsilcileriyle benzer isteklerle çıkabileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede Tefvik Paşa'nın İzmir ve Trakya'nın Türkiye'ye geri verilmesini isteyebileceği ifade edilmiştir. Yunanistan Başbakanı Kalogeropoulos ise İtilaf Devletleri ile yapmış olduğu görüşmede kendilerinin Türk kuvvetlerini zorlanmadan yenebileceğini ifade etmiştir. Ancak İtilaf Devletleri'nin kıdemli askeri teknisyenlerinin görüşleri Yunan Başbakanın bu ifadeleri ile çelişmiştir. Bilhassa Fransız General Gouraud'un Kilikya'daki askeri durum ve Türk birliklerinin etkinliği hakkında yapmış olduğu açıklamalar görüşmelerde derin bir etki bırakmıştır. *La Stampa* gazetesinin ifadesiyle askeri uzmanların görüşleri Yunanistan Başbakanı tarafından dile getirilen "süslü" sözlerden çok daha ikna edici görünmüştür. Nitekim Yunan Genelkurmay Başkanlığı'nın Mustafa Kemal'i kesin bir şekilde "yenebilecekleri"ne dair dile getirdiği "iyimser" iddialara şüpheyle yaklaşmıştır. İtilaf Devletleri askeri uzmanları Türkiye'nin İzmir'den vazgeçmeyeceğini dile getirmişler ve İzmir'in Türkiye'ye geri verilmesinden yana tavır takınmışlardır. Özellikle Mustafa Kemal'in Anadolu platosunun savaş kuvvetlerine sunduğu sayısız askeri ve stratejik kaynaklardan yararlanarak, Yunanistan'ı maddi olarak "mahvedecek" uzun soluklu bir gerilla taktiği uygulayacağından korkmuşlardır.⁵²

Görüldüğü üzere İzmir'in geri verilmesi seçeneği dillendirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda *La Stampa*, Londra'da çıkan bir gazetenin Ankara heyetinin İngiliz başkentinde kendileri için pek de olumsuz olmayan bir atmosfer bularak şaşırabileceğine dair bir yazı yazdığını aktarmıştır. Bu süreçte iki rakip Türk heyeti Londra'daki İtilaf delegasyonlarının çeşitli üyeleriyle özel görüşmelerde bulunmuştur. Ayrıca, Downing Street'de Lord Curzon, Yunanistan Başbakanı ile uzun bir görüşme yapmıştır. Bu arada İstanbul heyetinin üyesi ve

50 *La Stampa*, 23 febbraio 1921, s. 4.

51 *La Stampa*, 23 febbraio 1921, s. 4.

52 *La Stampa*, 23 febbraio 1921, s. 4.

Roma Büyükelçisi Osman Nizami Paşa, İstanbul heyeti adına Ankara heyeti ile görüşmeler dizisini başlatma görevini üstlenmiştir. İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza iki heyet arasında gerçekleşen ilk temasın ardından Ankara heyetini İtilaf temsilcilerine karşı uzlaşmacı bir tavır benimsemeye ikna etmek için formül geliştirmeye çalışmıştır.⁵³

D-) Ankara ve İstanbul Heyetlerinin Konferans'taki Tutumları

23 Şubat 1921'de Londra Konferansı'nda yapılan görüşmeleri *La Stampa* gazetesi Türk diplomasisi için büyük bir zafer olarak tanımlamıştır. İtilaf Devletleri'nin yöneticileri 23 Şubat günü Saint James Sarayı'nda Türk heyetinin temsilcileriyle buluşmuştur. Gazetede yer alan değerlendirmeye göre İtilaf bloğu, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden diğer devletlerin temsilcileriyle barış koşullarını tartışmayı reddederken ve onlara neredeyse uygulanamaz koşullar dayatırken, bugün "düşman" Türkiye, İtilaf Devletleri ile eşit bir şekilde müzakere gerçekleştirmiştir.⁵⁴ Diğer taraftan Türk delegasyonundan önce görüşülen Yunan delegasyonuna ise İtilaf temsilcileri Lloyd George, Kont Sforza ve Aristide Briand tarafından Anadolu'daki durum hakkında bilgi almak için katı bir sorgulamaya maruz kalan bir "sanık" gibi muamele edilmiştir. Yunanistan Başbakanı Kalogeropoulos'un yanıtlarının neredeyse tamamı aynı temele dayanmıştır. Kalogeropoulos, Sevr Antlaşması'nın koşullarını tam olarak uygulamayı taahhüt etmiştir. İtilaf devlet adamları ona karşı saygılı, ancak soğuk bir tutum almışlardır. Diğer taraftan İstanbul heyetinin yaşlı başkanı Tevfik Paşa, hastalığı nedeniyle yorgun bir halde heyet üyeleri eşliğinde Saint James Sarayı'nın büyük salonuna girdiğinde İtilaf temsilcileri, hükümet başkanları, bakanlar, üst düzey yetkililer ayağa kalkmışlar ve neredeyse dostça bir jestle eğilmişlerdir.⁵⁵ Tabii ki bu durumun oluşmasında İstanbul hükümetinin İtilaf Devletleri'nin çıkarlarına uygun hareket etmesinin de etkisi olmuştur. İstanbul heyetinden kısa bir süre sonra Ankara heyeti toplantı salonuna girmiştir. İki heyet, Saint James Sarayı'na ayrı ayrı gelmiştir. Tevfik Paşa'nın başkanlığını yaptığı üç üye ve iki kâtipten oluşan İstanbul heyeti İtilaf temsilcilerinin bulunduğu büyük masanın yanındaki bir masaya oturmuştur. Yaklaşık beş dakika sonra salona giren Bekir Sami Bey, heyetinin diğer dört üyesiyle birlikte İstanbul heyeti delegeleri için ayrılan masanın yanındaki başka bir masaya oturmuştur.⁵⁶

La Stampa gazetesi, İtilaf temsilcileri adına Türk delegasyonuna yönelik "ölçülü" bir konuşma yapan Lloyd George'un, Tevfik Paşa'yı samimi bir şekilde selamladığını ve Tevfik Paşa'nın sağlığına kavuşmasından dolayı memnuniyetini dile getirdiğini yazmıştır. Lloyd George'a göre Tevfik Paşa'nın toplantıya katılması sayesinde İtilaf temsilcileri Müslüman dünyası ile kesin olarak uzlaşmak için görüşme yapma imkânı elde etmiştir. Lloyd George daha sonra Türkiye ile İtilaf Devletleri arasındaki savaş durumuna son vermek amacıyla barış antlaşmasının geçen Ağustos ayında imzalandığını hatırlatmıştır. Ancak, ardından "Sevr Antlaşması'nın büyük güçlerin arzuladığı tam barışa yol açmadığını" sözlerine eklemiştir. Lloyd George tüm dünyanın barış istediğine değinmiştir. Bunun aynı zamanda Türkiye'nin de derin bir arzusu olduğuna inandığını bu nedenle doğuda istikrarlı ve kalıcı bir barışı sağlamak için böyle bir konferans düzenlediklerini ifade etmiştir. İngiltere

53 *La Stampa*, 23 febbraio 1921, s. 4.

54 "Il solenne ingresso e le dichiarazioni delle due delegazioni turche alla Conferenza di Londra", *La Stampa*, 24 febbraio 1921, s. 5.

55 *La Stampa*, 24 febbraio 1921, s. 5.

56 *La Stampa*, 24 febbraio 1921, s. 5.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

Başbakanı daha sonra Türk delegelerinden 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması ile ilgili görüşlerini bildirmelerini istemiştir.⁵⁷

Lloyd George'un iki farklı Türk heyetinin varlığına değinmeden yaptığı bu kısa açıklamalarının ardından, Tefvik Paşa söz almıştır. İlk olarak iyi karşılandıkları için Konferans başkanına teşekkür eden Tefvik Paşa daha sonra heyette bulunan Osman Nizami Paşa'dan İstanbul hükümetinin görüşlerini dile getirmesini istemiştir. Osman Nizami Paşa ayağa kalkmış barış koşullarını içeren kısa bir açıklama okumuştur. *La Stampa* gazetesi İstanbul heyeti adına konuşan Osman Nizami Paşa ile Ankara heyeti adına konuşan Bekir Sami Bey tarafından dile getirilen hususların neredeyse aynı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸ Nitekim daha sonra söz alan Bekir Sami Bey Anadolu'daki durum hakkında kısa ve öz bir açıklamanın ardından, TBMM'nin taleplerini içeren bir belgeyi okumuştur. Bekir Sami Bey, tüm Türk halkının, adil ve kalıcı bir barışı umut ettiğini belirterek Sevr Antlaşması'nın Türkiye'nin sonu anlamına geldiğinin altını çizmiştir. Bekir Sami Bey, İzmir'in kanlı işgalinin ve kendi başkenti İstanbul'da Türk hükümetinden yetkinin devralınmasının, Anadolu'da halkın egemenliğine dayalı büyük bir ulusal meclisin toplanmasına yol açtığını vurgulamıştır. Böylece, bağımsızlığını tehdit eden olayların baskısı altında, Türk halkı, meşru müdafaa hakkını kullanmıştır. Türk halkının tek yasal temsilcisi olan TBMM, doğuda barışçıl ve normal bir yaşamın yeniden tesis edildiğini görmek istemektedir. Bu amaçla Londra Konferansı'na katılma kararı almış ve bir heyet göndermiştir.⁵⁹ Bekir Sami Bey bu açıklamaların ardından Türk milletinin meşru hakları olarak nitelendirdiği asgari barış ilkelerini okumuştur:

"1. İtilaf Devletleri'nin beyanlarına göre kendi kaderini tayin haklarını kullanmaya çağrılacak olan Arap çoğunluğun yaşadığı bölgeler hariç olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu toprakları bölünmez bir bütün oluşturmalıdır. Türkiye, herhangi bir bağımsız ulusun varlığı ve gelişmesi için bir ön koşul olan kendi topraklarında egemenlik hakkına sahip olmalıdır.

2 TBMM, İtilaf Devletleri ile muhalifleri ve ortakları arasında akdedilen sözleşmelerde öngörülen tüm hakları, Türkiye'de yerleşik azınlıklar lehine tanımaya hazırdır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan ülkelerde Müslümanlar lehine aynı hakların ilgili güçler tarafından etkin bir şekilde onaylanmasını bu tanımının vazgeçilmez bir sonucu olarak görmektedir.

3. Türkiye kendi egemenliğini ve İstanbul'un güvenliğini etkilemeksizin, eşit şartlarda herhangi bir ülkenin bayrağını taşıyan gemilere Boğazlarda seyrüsefer özgürlüğünü sağlamak için ilgili devletlerin kendisiyle mutabık kalınacak her türlü kararı kabul etmeye isteklidir."⁶⁰

Bekir Sami Bey bu genel ilkelerin İtilaf Devletleri tarafından kabul edilmesinin Ankara heyetinin İtilaf Devletleri ile kesin bir barış için işbirliği yapma sürecini hızlandıracağını söylemiştir. *La Stampa* gazetesinde belirtildiği üzere Bekir Sami Bey'in ilkeleri okumasının ardından Lloyd George, Konferans'ın sadece Sevr Antlaşması'nın revizyonu için genel ilkeleri açıklayan ancak bunların nasıl uygulanması gerektiğini hiçbir şekilde ortaya

57 La Stampa, 24 febbraio 1921, s. 5

58 La Stampa, 24 febbraio 1921, s. 5.

59 La Stampa, 24 febbraio 1921, s. 5.

60 La Stampa, 24 febbraio 1921, s. 5.

koymayan “genel” beyannamelerle yetinemeyeceğini söylemiştir. Diğer taraftan, hem Lloyd George hem de İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza, kendilerinin Bekir Sami Bey’in dile getirdiği hükümleri kabul edemeyeceğine işaret etmişlerdir. Onlara göre bu konular daha sonra tartışılmalıdır. Lloyd George, genel ilkelerin her zaman mükemmel gözüktüğünü söylemiş ancak kaçınılmaz tutarsızlıkları nedeniyle, savaşın getirdiği karmaşık sorunların çözümünü asla kolaylaştırmadığını da sözlerine eklemiştir. Bu nedenle Türk delegelerin, Sevr Antlaşması ile ilgili görüşlerinin özünü somut bir biçimde sunmasını istemiştir. İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza da Ankara delegelerinden genel ilkeleri bir kenara bırakıp, gecikmeden ayrıntılı ve somut önerilerde bulunmalarını talep etmiştir. Bunun üzerine Bekir Sami Bey barış antlaşmasına yönelik taleplerin yeniden düzenlenmesi için üç günlük süre verilmesini istemiştir. Lloyd George ise bu taleplerin Konferans’ın yarınki oturumunda sunulması konusunda ısrar etmiştir. *La Stampa* gazetesinde ifade edildiği üzere İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza bu konuda Lloyd George’a destek vermiştir. Ayrıca İstanbul heyeti delegelerinin görüşmelerde pasif kaldığı ve izleyici olarak takip ettiğine dair gazetede bilgi verilmiştir. Görüşmelerin sonunda Bekir Sami Bey, ertesi gün 11.30’da Saint James Sarayı’nda yapılacak oturuma kadar yeni bir taslak hazırlamayı kabul etmiştir.⁶¹

23 Şubat günü yapılan bu görüşmeler yaklaşık bir saat sürmüştür. *La Stampa* gazetesinde yer alan değerlendirmeye göre Bekir Sami Bey dolayısıyla Ankara heyeti görüşmelere damga vurmuş ve Türkiye’nin gerçek bir temsilcisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle İtilaf Devletleri TBMM’nin taleplerinin ayrıntılı bir açıklamasını istemek için Ankara heyeti temsilcilerini muhatap almak zorunda kalmışlardır. Gazetede dikkat çekilen bir başka nokta İstanbul heyetinden Osman Nizami Paşa’nın açıklamalarında Bekir Sami Bey’in ileri sürdüğü koşullara benzer şartlar ortaya koyması olmuştur. Bu durum İstanbul heyetinin Ankara heyetinden geri kalmamak ve Türk halkının gözünde yeniden güven kazanmak için atmış olduğu bir adım olarak görülmüştür. Sonuç olarak *La Stampa* gazetesine göre 23 Şubat’taki görüşmeler Türk halkının kaderinin öncelikle Bekir Sami Bey ve temsil ettiği TBMM ile tartışılması gerektiğini göstermiştir.⁶²

İstanbul heyeti başkanı Tevfik Paşa, İngiltere’ye gelişinde kendisini yatağa bağlayan hastalığından tam olarak iyileşememiş ve 24 Şubat’taki görüşmelere katılamamıştır. *La Stampa* gazetesi 24 Şubat’taki görüşmeleri Ankara heyeti ve özellikle lideri Bekir Sami Bey için yeni ve önemli bir zafer olarak aktarmıştır. 24 Şubat’taki görüşmeler Saint James Sarayı’nda sabah 11’den kısa bir süre sonra açılmıştır. Mustafa Reşid Paşa, İstanbul heyetinin başkanlığını üstlenmiştir. Daha sonra, iki heyetin aralarında anlaşmaya vardıkları açıklanmıştır. Ankara heyeti, Lloyd George’un talep ettiği gibi ayrıntılı olarak bir temel görüşler bir planı hazırlandığını duyurmuştur. Ardından Bekir Sami Bey, Türkiye’nin İtilaf Devletleri ile kesin ve kalıcı bir barışa varması için gerekli koşulları okumuştur⁶³:

“1. Türkiye, Avrupa’da sınır olarak, Türkiye ile Bulgaristan arasında 1913 tarihli İstanbul Antlaşması ile belirlenen hat çerçevesinde tüm Doğu Trakya’nın tahliyesi ve Türkiye’ye dönüşünü talep etmektedir.

2. Türkiye’nin güney sınırı etnik Arap çoğunluğun yaşadığı topraklardan ayıran

61 *La Stampa*, 24 febbraio 1921, s. 5.

62 *La Stampa*, 24 febbraio 1921, s. 5.

63 “Turchi e Greci in contraddittorio alla conferenza di Londra”, *La Stampa*, 25 febbraio 1921, s. 4.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

çizgi ile belirlenebilir. Bu şekilde oluşturulan hattın Türkler ve ilgili taraflarca ortaklaşa belirlenmesi gerekecektir. Kilikya ve bu hattın kuzeyinde yer alan Türklerin yaşadığı yerler boşaltılacaktır.

3. Türkiye'nin doğu sınırı, Türk-İran sınır çizgisini takip etmeli, ardından Türkiye ile Ermenistan arasında milliyet ilkesine dayalı olarak imzalanan antlaşma ile çizilmelidir. Türkiye, bu şekilde belirlenen topraklar üzerinde hiçbir çekince veya kısıtlama olmaksızın tam egemenliğini sürdürmek niyetindedir.

4. İzmir ve Anadolu'da Yunanların işgal ettiği tüm topraklar boşaltılmalı ve Türkiye'nin tam ve mutlak egemenliği altına geri dönmelidir.

5. Boğazlarda geçiş serbestliği ilkesi İstanbul'un güvenliğine tehdit oluşturmaksızın, tam Türk egemenliğine saygı gösterilerek, herhangi bir ülkenin bayrağını taşıyan tüm gemilere eşitlik esasına göre uygulanır. Türkiye, Boğazların askersizleştirilmesini kabul etmektedir.

6. Etnik ve dinsel azınlıkların korunması Saint Germain, Neuilly ve Trianon Antlaşmalarında belirtilen ilke ve normlara göre sağlanacaktır.

7. Yargı meselelerinde Osmanlı egemenliğine saygı duyulacak ve modern bir temelde bir yargı reformu projesini detaylandırmak için yabancı ve Türk hukukçulardan oluşan bir komisyon kurulacaktır.

8. Kara ve deniz kuvvetlerinin kapsamı; kıyıların ve sınırların güvenliğini sağlama ihtiyacı ve komşu devletlerin siyasi durumu dikkate alınarak belirlenecektir.

9. Jandarma, tüm Osmanlı toprakları için tek tip ve tek bir merkezi yönetim ile yabancı subaylarla işbirliği içinde yeniden düzenlenecektir.

10. Türkiye, başkentinde ve topraklarının bir kısmında ateşkesten sonra yabancı askerlerin gerçekleştirdikleri geçici işgallerin, yeni antlaşma onaylandığında sona ereceğine inanmaktadır.”⁶⁴

Ekonomi ile ilgili konularda ise Türkiye'nin tam bir mali ve iktisadi bağımsızlık talep ettiği dile getirilmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin alacağı mali tedbirlerden dolayı yabancı uyrukluların uğrayabileceği zararı karşılamaya hazır olduğu da belirtilmiştir. Söz konusu zararların belirlenmesi için karma komisyonlar kurulması gündeme getirilmiştir. Öte yandan, taraflar arasındaki düşmanlığın sona ermesinin ardından aynı komisyonların, milletler hukukuna aykırı hareket eden İtilaf kuvvetleri ve özellikle Yunan kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen saldırılar nedeniyle Türk halkının uğradığı zararların tazminini sağlamakla da görevlendirilmesi istenmiştir. Türkiye borcunun Birinci Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları'nda kendisinden ayrılan bölgeler arasında paylaşılmasını talep etmiştir. Ayrıca ekonomik ve mali bağımsızlığını tam olarak sağladıktan sonra, doğal zenginliklerini en iyi şekilde değerlendirmeye ve ekonomik durumunu geliştirmeye kararlı olan Türkiye'nin, İtilaf Devletleri sermayesinin ve teknisyenlerinin işbirliğini memnuniyetle karşılayacağı belirtilmiştir.⁶⁵

64 La Stampa, 25 febbraio 1921, s. 4.

65 La Stampa, 25 febbraio 1921, s. 4.

Türk tarafının önerileri okunduktan sonra Konferans başkanı Lloyd George, Bekir Sami Bey'den Türkiye'deki ekonomik durumu kısaca açıklamasını ve Trakya ile İzmir'in Türkiye'ye bırakılmasına yönelik iddialarını desteklemek için somut istatistiksel veriler sağlamasını istemiştir. Bekir Sami Bey, daha sonra Yunanistan'a atfedilen bölgelerin Türkiye için sahip olduğu ekonomik değer hakkında açıklama yapmış ve zikredilen bölgelerin Türkiye'ye bırakılmasını öngören bir dizi etnik istatistiksel veri sunmuştur. *La Stampa* gazetesi, Bekir Sami Bey'in etnik rakamları verirken yabancı yayınlardan ve bazı istatistiksel araştırmalardan alıntı yaptığını bildirmiştir. Bu verilerin bilgi sağlamadığı yerlerde ise sadece Türk istatistiklerine atıfta bulunmuştur.⁶⁶ *La Stampa* gazetesi tarafından yapılan değerlendirmede Türk tarafının mümkün olduğunca tarafsız istatistiklere başvurmaya çalıştığına vurgu yapılmıştır. Ancak Yunan tarafının iddiaları için *La Stampa* gazetesi aynı değerlendirmede bulunmamış ve Yunan heyetinin savunmasını eleştirmiştir. Buna göre Yunanistan Başbakanı Kalogeropoulos, uzmanlardan oluşan bir heyet eşliğinde 24 Şubat günü öğleden sonra Yunanistan'ın işgali altında olan topraklarda Türk ve Rum nüfusun dağılımı üzerine Yunan delegasyonu tarafından hazırlanan bildiriye açıklamıştır. Ancak *La Stampa* gazetesi Başbakan Kalogeropoulos'un açıklamasında sunmuş olduğu verilerde titiz davranmadığını aktarmıştır. Çünkü sunulan veriler bazı noktalarda yetersiz, bazı noktalarda da çok az ikna edici ve genellikle yanlış görünmüştür. Örneğin, Anadolu'daki Rum nüfusuna alıntı yapılan istatistiklerin bazılarında, Yunan delegasyonu başkanı, belki de farkında olmadan, ölüleri de dahil etmiş ve saymıştır. Bu durum Yunan tarafının istatistiksel verilerde titiz davranmadığını ortaya koymuştur. Hatta Kalogeropoulos, konuşmasının sonunda Yunan iddialarını tarihin değişen zeminine oturtmak istemiş ve sonuç olarak: "Otuz asır önce İzmir Yunandı!" demiştir. Bu ifadenin ardından *La Stampa* gazetesinde belirtildiği üzere İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza gülümseyerek araya girmiş ve Kalogeropoulos'a çok uzak tarihe kadar gitmemesini tavsiye etmiştir.⁶⁷

Yapılan görüşmelerin ardından Konferans Yüksek Kurulu gizli oturumda toplanmıştır. Türk ve Rum nüfusunun Trakya ve İzmir bölgesindeki dağılımını hızlı ve tarafsız bir şekilde soruşturmak ve aynı zamanda Bekir Sami Bey'in bu bölgelerin ekonomik anlamda Türkiye'nin geleceği için hayati önem taşıdığına ilişkin yaptığı açıklamaları kontrol etmek için özel bir uluslararası tahkikat komisyonu atanması kararlaştırılmıştır. Bir sonraki toplantıda Türk ve Yunan delegelerin İtilaf Devletleri temsilcilerinin bu kararından haberdar edilecekleri gazetede yazılmıştır.⁶⁸

E-) *La Stampa* Gazetesinin İngiliz Basınının Londra Konferansı'na Yaklaşımı Hakkında Analizi

La Stampa gazetesi kendi analizlerinin yanı sıra İngiliz basınının⁶⁹ Konferans'a yönelik yaklaşımlarına ilişkin de bilgiler sunmuştur. Buna göre İngiliz gazeteleri genel olarak Konferans'taki gelişmelerden memnun olmamıştır. Hatta bazı basın kanadı Londra Konferansı'nı hiçbir şeyi çözemeyen, sorunları ortadan kaldırmak yerine yeni zorluklar çıkaran bir konferans olarak görmüşlerdir. Bu çerçevede *La Stampa*, İngiliz *The Times*

66 *La Stampa*, 25 febbraio 1921, s. 4.

67 *La Stampa*, 25 febbraio 1921, s. 4.

68 *La Stampa*, 25 febbraio 1921, s. 4.

69 Dönemin İngiliz basını hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Yılmaz (1994), "1923-1938 İngiliz Basını'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Basında Çıkan Türkiye Üzerine Yazılar İndeksi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.10, S. 28, s. 157-207.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

gazetesinin şimdiye kadar Konferans'ta hiçbir şey yapılmadığını savunduğunu bildirmiştir. Ayrıca *The Times*'da Sevr Antlaşması'nın, milletlerin kutsal hakları dikkate alınmadan hazırlandığına dair görüş dile getirildiği de aktarılmıştır.⁷⁰

İtilaf Devletleri temsilcilerinin Türkiye ile karşı karşıya geldiği konumu inceleyen diğer bir İngiliz gazetesi *The Morning Post*, "Türk dostlarımıza kibar bir biçimde Türkiye'nin savaşı kaybettiğini hatırlatmalıyız" demiştir. *La Stampa*'ya göre İngiliz basınında çıkan bu yazılar Ankara heyetinin Konferansı yönlendiren bir tutum içinde olmasından duyulan rahatsızlığın yansımasıdır. Bekir Sami Bey'in tüm argümanını Türkiye'nin haklarıyla ilgili olarak Sevr Antlaşması'nın revizyonu üzerine kurduğu belirtilmiştir. Hatta bölgeye soruşturma komisyonunun gönderilmesini öneren kişinin de Bekir Sami Bey olduğuna dikkat çekilmiştir.⁷¹

Yunan heyetinin Trakya ve İzmir'de nüfus oranlarının belirlenmesi için oluşturulması planlanan uluslararası tahkikat komisyonuna olan tavrı da *La Stampa* gazetesi tarafından yakın mercek altına alınmıştır. Bekir Sami Bey bağımsız bir tahkikat heyetinin kurulması durumunda kendilerinin çıkacak neticeyi kabul edeceklerini beyan etmesine rağmen Yunan Başbakan Kalogeropoulos çekimser kalmış Atina'ya danışmaları gerektiğini ifade etmiştir. *La Stampa* gazetesinde yapılan değerlendirmeye göre Kalogeropoulos'un bu tavrı, dolaylı olarak Trakya ve İzmir'de Türk hak ve iddialarının en yüksek Yunan temsilcisi tarafından tanınması anlamına gelmiştir. Çünkü Yunanlar soruşturmanın kendi lehlerine olacağına gerçekten ikna olmuş olsalardı bu soruşturmaya karşı çıkmayacakları vurgulanmıştır. Bu arada Lloyd George'un sahibi olduğu *Daily Chronicle*, Trakya ve İzmir'in Yunanlara verilmesinin bu bölgelerin Rum etnik çoğunluğunu barındırdığı gerekçesiyle yapılmadığını kabul etmiştir. *Daily Chronicle*'a göre bu bölgeler, yalnızca Sevr Antlaşması'nın Türkler tarafından uygulanmasını sağlamak amacıyla Yunanistan'a "tahsis" edilmiştir.⁷²

F-) Konferans'ın Çözumsuzlikle Sonuçlanması

25 Şubat'ta yapılan oturumlar, genel olarak Bekir Sami Bey'in Türk delegasyonu adına, Kalogeropoulos'un da Yunan delegasyonu adına yaptığı açıklamaların okunmasıyla geçmiştir. Oturuma Tefik Paşa da katılmıştır. Tefik Paşa kendisine söz sırası geldiğinde ayağa kalkmış ve Bekir Sami Bey'in Türk delegasyonunun tamamı adına açıklama yapacağını söylemiştir. Bu şekilde İstanbul ve Ankara heyetlerinin birlikte hareket ettiklerini vurgulamıştır. Lloyd George, İzmir'in gelecekteki statüsü için Yüksek Kurul tarafından alınan kararı açıklamıştır. Buna göre kurulması planlanan uluslararası tahkikat komisyonunun Türkiye ve Yunanistan'ın nüfusla ilgili verdiği bilgilerin doğruluğunu yerinde araştırıp kendi gözlemlerine dayanarak uygun sonuçları çıkaracağını söylemiştir. Böyle bir durumda Türklerin ve Yunanların İtilaf Devletleri'nin hakemliğini kabul etmek zorunda oldukları ifade edilmiştir. Bu süre zarfında Sevr Antlaşması'nın diğer maddelerinin değişmeden kalacağına Türkler ve Yunanlar tarafından kabul edilmesi şartı koşulmuştur. Ayrıca iki taraf arasındaki düşmanlığın derhal sona ermesi istenmiştir. Bekir Sami Bey, Yüksek Kurul'un tahkikat komisyonu ile ilgili önerisini kabul ettiğini belirtmiş ve Türk milletinin

70 "L'Arbitrato proposto dall'Intesa a Greci e Turchi per la pace in Tracia ed a Smirne", *La Stampa*, 26 febbraio 1921, s. 4.

71 *La Stampa*, 26 febbraio 1921, s. 4

72 *La Stampa*, 26 febbraio 1921, s. 4.

haklarına ilişkin iddiaların dikkate alınmasından memnuniyet duyduğunu söylemiştir. Bağımsız bir uluslararası tahkikat komisyonunun soruşturmasının sonuçlarını büyük bir güvenle beklediklerini açıklayan Bekir Sami Bey, bununla birlikte, komisyonun serbestçe çalışması için tarafsız bir yönetimin bahsi geçen bölgelerdeki Yunan yönetiminin yerini alması gerektiğini vurgulamıştır.⁷³

Yunan Başbakan Kalogeropoulos ise Yunanistan ulusal meclisine danıştıktan sonra Atina hükümeti tarafından uluslararası tahkikat komisyonu oluşturma fikri için alınan karar hakkında açıklamada bulunmuştur. Kalogeropoulos, Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'ne değişmeyen minnettarlığını ifade ettiğini; ancak soruşturma teklifini reddettiğini bildirmiştir. Kalogeropoulos, "Yunan ulusunun müttefikleri ile ortak olarak oluşturduğu ve Sevr Antlaşması ile tesis edilen haklardan tamamen vazgeçilmesi anlamına gelen bir teklifi kesinlikle kabul edemeyeceğini" açıklamıştır.⁷⁴ Böylelikle Bekir Sami Bey başkanlığındaki Ankara heyetinin kabul etmesine rağmen Yunan tarafı tahkikat komisyonu oluşturulması fikrine karşı çıkmıştır.

La Stampa gazetesinde belirtildiği üzere Bekir Sami Bey, görüşmelerde Trakya ve İzmir'de Yunan makamlarınca işlenen suçlara atıfta bulunarak, bölgedeki Türklerin evlerini terk etmeye zorlandığını söylemiştir. Yunan kuvvetlerinin işgal ettikleri bölgelerde kalıcı olmak için Türk halkını dilekçe imzalamaya mecbur ettikleri de vurgulanmıştır. Bu konular ile ilgili kendisine sunulan belgeleri inceleyen Lloyd George, söz konusu belgeleri Yunan delegasyonuna iletceklerini ve eğer cevap tatmin edici olmazsa bir ulusun onurunu bozan bu eylemleri kınayacaklarını açıklamıştır. Konferans'ın 4 Mart oturumunun sona ermesinin ardından tüm heyet üyeleri konferans salonunun yanındaki küçük bir odaya çay içmek için gitmişlerdir. *La Stampa* gazetesinde aktarıldığı üzere bu vesileyle ilk kez Türk ve Yunan temsilcileri aynı salonda bulunmuş ve bu durum ilgi ve merakla takip edilmiştir.⁷⁵

11 Mart'taki görüşmeler "doğu sorunu"nun tartışılmasına ayrılmıştır. Sabah oturumunda Türklerle ve Yunanlarla özel görüşmeler yapılmıştır. İtilaf Devletleri sonuç olarak Sevr Antlaşması üzerinde bazı değişiklikler yapmayı planlamışlardır. Buna göre Türkiye'ye ekonomik tavizler verilmesi, İtilaf birliklerinin geri çekilerek İstanbul'u terk etmeleri, Türklerin Çanakkale Boğazı Kontrol Komisyonu'na katılmalarına izin verilmesi, İzmir için Hıristiyan bir valinin atanması ile özel bir rejim oluşturulması gibi birtakım kararlar alınmıştır.⁷⁶

İtilaf Devletleri bu kararları taraflara bildirmiştir. Türk heyeti Ankara'ya danışmak istediğini beyan etmiştir. *La Stampa* gazetesine göre bu kararlar İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza'nın Sevr Antlaşması'nda revizyon yapma politikasıyla örtüşmüştür.⁷⁷ Mustafa Kemal'in "Sevr tasarısında değişiklikler yapılmasını ümit ettirecek bazı belirsiz vaatler" olarak nitelediği bu öneriler⁷⁸ Türkiye tarafından kabul görmemiştir. Konferans'ın son gününde de taraflar arasında herhangi bir uzlaşma olmamıştır. *La Stampa* gazetesi bu

73 *La Stampa*, 26 febbraio 1921, s. 4.

74 "I Turchi accettano e i Greci respingono la proposta interalleata della Commissione d'inchiesta per la Tracia e Smirne", *La Stampa*, 5 marzo 1921, s. 4.

75 *La Stampa*, 5 marzo 1921, s. 4.

76 "Le deliberazioni di Londra", *La Stampa*, 12 marzo 1921, s. 1.

77 *La Stampa*, 12 marzo 1921, s. 1.

78 Atatürk, Nutuk, s. 409.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

durumu Türkler ve Yunanlar arasında barış sağlanamadığı şeklinde aktarmıştır.⁷⁹ Böylece 21 Şubat'ta başlayan Londra Konferansı 12 Mart tarihinde elle tutulur bir sonuç alınmadan dağılmıştır.⁸⁰

G-) Ankara Heyeti ile İtalyan Heyeti Arasında Antlaşma

Londra Konferansı'nın sona erdiği 12 Mart günü Bekir Sami Bey ile Kont Sforza arasında bir antlaşma imzalanmıştır.⁸¹ *La Stampa* gazetesi bu gelişmeyi Türk heyeti ile İtalyan heyeti arasında Anadolu'yu kapsayan ekonomik temelli yapılan özel görüşmelerin sonuçlandığı ve iki heyet arasında bir antlaşmanın imzalandığı şeklinde duyurmuştur.⁸² Böylece Edremit Körfezi'nden Antalya'ya uzanan ve Konya'nın da dahil olduğu geniş bir bölgede madencilik, tarım gibi alanlarda İtalya'ya ekonomik ayrıcalıklar tanındığı bildirilmiştir. *La Stampa*'ya göre Kont Sforza, Londra'da kaldığı süre boyunca karşılaştığı birçok zorluğa rağmen kendisi ve iş arkadaşları çok yoğun ve aktif bir çalışma gerçekleştirerek böyle bir antlaşmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁸³ İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'ndan ayrı imzalanan ve Osmanlı Devleti'ne bırakılan topraklar üzerinde ekonomik çıkar bölgeleri saptayan Üçlü Antlaşmayı⁸⁴ Türklerin ülke bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak gördükleri için şimdiki yeni antlaşmanın yapıldığı ifade edilmiştir. *La Stampa* gazetesine göre İtalya, Türkiye coğrafyasındaki ekonomik çıkarlarına mükemmel bir şekilde cevap veren bir antlaşmayla Londra Konferansı'ndan ayrılmıştır. Ayrıca İtalya'nın başından beri tek başına desteklediği Sevr Antlaşması'nda revizyon yapılması fikrinin de Londra Konferansı'nda kabul gördüğünün altı çizilmiştir.⁸⁵

Böylece İtalya'nın sürekli savunduğu taraflar arasında yumuşama ortamının sağlanmasına yönelik bir adım atıldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte Londra Konferansı'nda Sevr Antlaşması için teklif edilen revizyonun İtalya'nın dilediği ölçüde radikal olmadığı da vurgulanmıştır. İtalya'nın özellikle Boğazlar rejiminin yeniden düzenlemesine ihtiyaç duyulduğuna inandığı söylenmiştir. Ancak Rusya'nın dışarıda tutulması haricinde bu yeni düzenlemenin nasıl olması konusunda ayrıntı verilmemiştir. Zaten *La Stampa* gazetesi Konferans ve sonucundan ziyade artık Türk ve İtalyan heyetleri arasında yapılan antlaşmaya odaklanmış ve Londra Konferansı'nın sonuçlarını, özellikle İtalyan dış politikasıyla olan ilişkisi çerçevesinde değerlendirmiştir. Ağustos 1920'deki İtalyan-Fransız-İngiliz Üçlü Antlaşması'nın tamamlayıcısı olarak lanse edilen Türk-İtalyan antlaşması gazetede ön plana çıkarılmış ve Londra Konferansı'ndan İtalya'nın tatmin edici bir netice elde ettiği belirtilmiştir. Türk-İtalyan antlaşması sayesinde İtalya'nın ekonomik faaliyetini Türk hükümeti ile tam bir mutabakat içinde antlaşmada öngörülen imtiyaz bölgelerinde yürüteceğinin altı çizilmiştir.⁸⁶

79 "La chiusura della Conferenza", *La Stampa*, 13 marzo 1921, s. 5.

80 Durmuş Yalçın (vd.) (2014), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, s. 273.

81 Fabio L. Grassi (2003), *İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923: Kamuoyu ve Dış Politika*, Çev. Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 142., Mevlüt Çelebi (2009), "Turco-Italian Relations Between 1919-1922", *Italia e Turchia tra passato e futuro Un impegno comune, una sfida culturale*, eds. Esra Danacıoğlu Tamur - Fabio L. Grassi, Roma: Edizione Nuova Cultura, s. 140.

82 "Un completo accordo italo-turco firmato da Sforza a Londra.", *La Stampa*, 13 marzo 1921, s. 5.

83 "I vantaggi dell'accordo italo-turco", *La Stampa*, 14 marzo 1921, s. 1.

84 Çağla D. Tağmat (2016), "Sevr Barış Antlaşması Sürecinde Eleftherios Venizelos: Görüşmeler, Konferanslar ve İmza", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C. 5, S. 2, s. 325

85 "I vantaggi dell'accordo italo-turco", *La Stampa*, 14 marzo 1921, s. 1.

86 "L'Italia e la sua politica estera", *La Stampa*, 17 marzo 1921, s. 1.

Londra Konferansı'nın ardından İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza, Mecliste yapmış olduğu konuşmada ülkesinin doğu politikası hakkında bilgiler vermiştir. İtalya'nın siyasi alanda gücünü göstererek Türkiye için adil barış görüşmelerinin başlatılmasında önemli bir rol oynadığını iddia etmiştir. Londra Konferansı'nın İtalyan siyasetinin sürekli izlediği Sevr Antlaşması'nın revizyonu ilkesini kesin olarak ortaya koyduğunun altını çizmiştir. Kont Sforza, Anadolu'da güvenli bir ekonomik genişleme hakkı elde ettiklerini belirterek Londra'daki müzakerelerin faydalı olduğunu söylemiştir. Kont Sforza, İtalya ile Ankara heyeti arasında yapılan antlaşmanın ortaya çıkışında kendisinin çok önceden beri izlediği politikaların önemli etkisi olduğunu dile getirmiştir. Buna göre Birinci Dünya Savaşı sonrası tüm taraflarca dile getirilen intikam ve cezalandırma düşünceleri arasında kendisinin Yüksek Komiser olarak İtalya'dan İstanbul'a giderken Türkiye'ye duyulan ihtiyacı belirttiğini ve Kemalist hareketin önemini de çok önceden kavradığını açıklamıştır.⁸⁷ Nitekim Kont Sforza, İstanbul'da Mustafa Kemal'le de iyi ilişkiler kurmuştur.⁸⁸ Kont Sforza kendisinin Londra Konferansı'ndan çok önce sahip olduğu bu yaklaşımın Londra'da imzalanan Türk-İtalyan antlaşmasının doğmasında önemli etken olduğunu bildirmiştir. Konferans'ta Ankara heyetinin ılımlılık ve denge için İtalyan heyetinin tavsiyelerini sık sık dinlediğini de ileri sürmüştür.⁸⁹

Kont Sforza, İtalyan Meclisinde yapmış olduğu konuşmasında Londra Konferansı'nda yaşanan gelişmeler hakkında bilgiler sunmuştur. Türklerin Trakya ve İzmir'deki nüfusu araştırma önerisinin Yunanlar tarafından reddedildiğini ve bu nedenle uygulamaya konulmadığını ifade etmiştir. Konferans'ın 12 Mart oturumunda Türk ve Yunan delegasyonuna Sevr Antlaşması'nın revizyonuna yönelik bir planın teslim edildiğini hatırlatmıştır. Planın ana noktalarını Kont Sforza, Mecliste okumuştur. Daha önce değinildiği gibi bu plan İstanbul'un İtilaf birlikleri tarafından tahliyesi, askerden arındırılmış bölgelerin azaltılması, Boğazlar Komisyonu'nda Türkiye'ye söz hakkı tanınması, İzmir bölgesinde düzenlemeler yapılması gibi önerileri içermiştir.⁹⁰

Kont Sforza konuşmasının devamında doğuda yapılacak yeni bir barış antlaşmasının alacağı kesin biçimin İtalya'nın uygulanamaz olduğunu beyan ettiği Sevr Antlaşması'ndan çok farklı olacağını söylemiştir. Kont Sforza Türk ve Yunan halkının koşulları sakın bir şekilde incelenmesiyle bir antlaşmaya ulaşacaklarını umut ettiğini söylemiştir. İtalya olarak kendilerinin gösterdiği her türlü çabaya rağmen Türk-Yunan tarafları arasında çatışmanın tekrar başlaması durumunda İtalya hükümetinin herhangi bir şekilde çatışmadan sorumlu tutulamayacağını duyurmuştur.⁹¹ Daha sonra Ankara ile yapılan antlaşmaya tekrar değinen Kont Sforza, İtalya'nın doğuda güçlü, güvenli ve müreffeh bir Türkiye görmekten⁹² başka bir niyetinin olmadığını Türk hükümeti tarafından anlaşıldığını aktarmıştır. Bunun sonucu olarak da İtalya'nın özel ekonomik faaliyetlerine izin veren antlaşmanın Ankara heyeti ile imzalandığını yinelemiştir.⁹³ Görüldüğü üzere İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza

87 "In Oriente e in Adriatico", La Stampa, 20 marzo 1921, s. 1.

88 Mevlüt Çelebi (1999), "Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa-Kont Sforza Görüşmesi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 15, S. 45, s. 795.

89 "In Oriente e in Adriatico", La Stampa, 20 marzo 1921, s. 1.

90 La Stampa, 20 marzo 1921, s. 1.

91 La Stampa, 20 marzo 1921, s. 1.

92 Bülent Kara (2009), "Savaş Hazırlayan Barış Konferansı: Londra Konferansı", Akademik Bakış, C. 3, S. 5, s. 148.

93 La Stampa, 20 marzo 1921, s. 1.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

Londra'da imzalanan Türk-İtalyan antlaşmasını kendi diplomatik çabalarının bir sonucu olarak sunmuştur.

H-) Türk Heyetlerinin Geri Dönüş Yolculuğu ve Türk-İtalyan Antlaşmasının İtilaf Devletleri Arasında Oluşturduğu Kriz

La Stampa gazetesi Türk heyetlerinin Londra'dan Türkiye'ye dönüş yolculuğu sırasında gerçekleştirmiş olduğu görüşmeler hakkında da birtakım bilgiler vermiştir. Buna göre Fransız hükümeti Ankara heyetini en iyi şekilde karşılamıştır. Paris'te bir süre kalan heyet daha sonra İtalya'ya geçmiştir. Londra Konferansı'nda Ankara heyetinin İstanbul heyetinden daha fazla yetkiye sahip olduğunun farkına varılmasıyla birlikte Paris'te Ankara heyetine büyük ilgi gösterilmiştir. Gazetede belirtildiği üzere iki Türk heyeti aynı otelde kalmıştır. Ancak İstanbul heyeti üyeleri ile görüşmeye çok az kişi gelirken Ankara heyeti Paris'te önemli görüşmeler yapmış, milletvekilleri ve senatörle bir araya gelmiştir. Türk heyetine gösterilen bu ilgi *La Stampa* gazetesinin dikkatinden kaçmamış ve Fransa'da Türkiye lehine bir havanın hüküm sürdüğü değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Heyet başkanı Bekir Sami Bey'in İtalya'nın Türkiye'ye desteğinden ötürü minnettarlığını ifade etmek için İtalyan gazetecileri Paris'ten ayrılmadan önce kabul ettiğine de değinilmiştir. Bekir Sami Bey, Kont Sforza için «başka hiçbir diplomatın başaramayacağı şeyi başardı» demiştir. *La Stampa* gazetesine göre Bekir Sami Bey, bu ifadesiyle İtalya ile imzalanan antlaşmadan memnun olduğunu göstermiştir. Bekir Sami Bey, iki milleti etkileyen karşılıklı meselelerde İtalya'nın desteğinin devam etmesini umduğunu belirtmiştir. İtalya'nın Anadolu'da toprak veya sömürgeleştirme hırsı olmadığını söyleyerek bu durumdan memnuniyetini dile getirmiştir. Ayrıca, İstanbul'da İtilaf kuvvetlerinin işgalinin devam etmesi halinde, işgal kuvvetleri arasında asker sayısı bakımından en azı olan İtalyan birliğinin, Boğazlarda daha fazla kuvvete sahip diğer ülkelerin birlikleriyle dengelenmesi için asker sayısının artırılmasına taraftar olduğunu açıklamıştır.⁹⁴

Bekir Sami Bey, Londra'da barış olması beklenirken savaşın çıktığını söylemiş ve Konferans'ın sonucundan memnun olmamıştır. Kendisinin de onaylamadığı Sevr Antlaşması'na yönelik İtilaf Devletleri tarafından yapılan değişiklik önerilerinin TBMM'de blok halinde reddedileceğinden emin olduğunun altını çizmiştir.⁹⁵ Nitekim *La Stampa* gazetesinde 14 Mart tarihinde çıkan bir haberde TBMM'nin Londra Konferansı'nda Sevr için dile getirilen tekliflere olumsuz yaklaştığına dikkat çekilmiştir.⁹⁶ Bekir Sami Bey ayrıca Trakya ve İzmir için kurulması teklif edilen tahkikat komisyonunun Yunanistan'ın karşı çıkması üzerine geri çekilmesinden üzüntü duyduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Türk tarafının tahkikatın tüm sonuçlarını önceden kabul ettiğini belirten Bekir Sami Bey, Yunanistan'ın tahkikatın yapılacağı bölgelerde Türklerin çoğunluğa sahip olduğunu en parlak şekilde gösterecek olan bir sınavla yüzleşmekten kaçtığını sözlerine eklemiştir.⁹⁷

La Stampa gazetesi Bekir Sami Bey'in Londra'da Fransız ve İtalyanlarla imzaladığı antlaşmaların İtilaf Devletleri arasında kriz oluşturduğunu ifade etmiştir. Bir Fransız gazetesinin Türk-İtalyan antlaşma metnini yayınlamasının ardından özellikle de Londra'da

94 "La Delegazione turca di Angora", *La Stampa*, 26 marzo 1921, s. 4.

95 *La Stampa*, 26 marzo 1921, s. 4.

96 "L'assemblea nazionale di Angora rifiuterebbe i patti di Londra", *La Stampa*, 14 marzo 1921, s. 1.

97 *La Stampa*, 26 marzo 1921, s. 4.

Yunan hayranı kesim tarafından bu antlaşmanın tepkiyle karşılandığı ifade edilmiştir. *La Stampa* gazetesindeki değerlendirmeye göre ilk etapta Londra'daki basın Türk-Fransız antlaşmasına yönelik olumsuz yayın yapmış ve Türk-İtalyan antlaşması fazla tepki çekmemiş gözükmuştür. Ancak bir Fransız gazetesinin Türk-İtalyan antlaşmasının metnini yayınlamasının ardından oklar İtalya'ya çevrilmiştir. Ortaya çıkan bu durum, kendisine yönelik tepkileri dağıtmak için Fransa'nın diplomatik bir manevrası olarak algılanmıştır. İtalyan hükümeti Fransa ve İngiltere hükümetlerine önceden ilettiği antlaşma metninden farklı olduğunu ileri sürdüğü antlaşma metnini Fransız gazetesine kimin sağladığını araştırmaya başlamıştır.⁹⁸

Yaşanan bu gelişmeler üzerine doğu meselelerinde uzman kişilerce Türk-İtalyan antlaşmasının ayrıntıları araştırılmaya başlanmıştır. *La Stampa*'ya göre uzmanlar bu yeni antlaşmanın İtalyan ekonomik ayrıcalıklarını Sevri'de Üçlü Antlaşma ile İtalya için öngörülen etki alanının ötesine genişletmeyi hedeflemediğini kabul etmişlerdir. Ancak Türk-Fransız antlaşması için durum farklı olmuştur. İngiliz basınında Londra Konferansı sonrası Ankara heyeti ile yapılan ikili antlaşmalar üzerine çıkan yorumlar *La Stampa* gazetesinden analiz edilmiştir. Buna göre İngiliz *the Daily Telegraph* gazetesinin, Türk-Fransız antlaşmasının Sevri'de öngörülen sınırların ötesine geçtiğine dair bir yazı yayınladığı aktarılmıştır. Fransa, Sevri'de ekonomik ayrıcalığının kabul edildiği bölgeye yeni bölgeler dahil etmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, İngiliz gazetesi *the Observer*, İtalya'nın Kemalistlerin "tüm sorunlarını" ve özellikle "İzmir ve Trakya'nın iadesini" destekleyeceğini ima eden bir yazı yayınlamıştır. Hatta İngiliz hükümetinin Türk-İtalyan antlaşmasının Fransız gazetesinde yer alan versiyonu hakkında İtalyan hükümetinden açıklama isteyeceği bildirilmiştir.⁹⁹ Nitekim İngiltere yalnızca İtalya'dan değil Fransa'dan da Ankara ile yapılan antlaşmalar ile ilgili detaylı bilgi istemiştir.¹⁰⁰

İngiliz basınında İtalya'ya yönelik eleştiri yazıları yayınlanmaya devam etmiştir.¹⁰¹ *La Stampa* tarafından aktarıldığı üzere İngiliz *the Daily Telegraph* gazetesi Sevri'nin temel ilkesinin Hıristiyan nüfusun Türk "boyunduruğundan" kurtuluşu olduğunu yazmıştır. Ayrıca Yunanistan veya Türkiye'deki hiçbir siyasi olayın İngiliz hükümetini bu ilkeyi terk etmeye asla teşvik edemeyeceğini iddia etmiştir. İtalya'nın Ankara hükümeti ile yakınlaşmasının tam olarak bu ilkeyle bağdaşmadığı savunularak İtalyan politikası eleştirilmiştir. Sonuç olarak *La Stampa* gazetesi Türk-İtalyan antlaşmasına yönelik İngiliz basınında çıkan tüm bu haberlerin Sevri Antlaşması üzerinde yaşanan anlaşmazlığı daha fazla gün yüzüne çıkardığı yorumunda bulunmuştur.¹⁰²

İtalya'nın Ankara heyeti ile antlaşma imzalamasının yankıları bir süre daha devam etmiştir. *La Stampa* gazetesi bu süreci yakından takip etmiştir. Özellikle İtalyan hükümetinin Mustafa Kemal'le gizli antlaşma yaptığına dair iddialar dillendirilmeye başlanmıştır. İtalya tarafından bu iddialar kabul edilmemiştir. Nitekim ABD'deki İtalya Büyükelçisi Vittorio Rolandi Ricciile bir Amerikan gazetesine verdiği röportajda İtalya ile Mustafa Kemal arasında gizli bir antlaşmanın varlığını inkâr etmiştir. Büyükelçi Ricciile, İtalya ile Mustafa

98 "L'accordo italo-turco variamente discusso a Londra", *La Stampa*, 19 aprile 1921, s. 5.

99 *La Stampa*, 19 aprile 1921, s. 5.

100 Esat Arslan (1995), "1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 11, S. 31, s. 188.

101 Grassi (2003), a.g.e., s. 149.

102 *La Stampa*, 19 aprile 1921, s. 5.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

Kemal arasındaki tek mevcut antlaşmanın Londra’da müzakere edilmiş bir “ticaret” antlaşması olduğunu ve 14 Mart’ta tümüyle kamuoyuna açıklandığını söylemiştir. Bu antlaşmanın sadece Anadolu’da bazı tarımsal, ekonomik ve ticari imtiyazları kapsadığının altını çizmiştir. Röportajın devamında Büyükelçi Ricciile, ülkesinin Türk milliyetçilerine Yunanlara karşı silah ve mühimmat sağlandığını reddetmiş ve İtalya’nın bu iddialardan duyduğu hoşnutsuzluğu belirtmiştir. İtalya’nın Ankara heyeti ile müzakerelerde sadece kendi ticari çıkarlarını sağlamaya çalıştığını ve kamuoyuna açıklanandan farklı bir adım atılmadığını vurgulamıştır.¹⁰³

Sonuç

Londra Konferansı *La Stampa* gazetesi tarafından yakından takip edilmiş ve Konferans’ın her aşaması hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Konferans öncesi tarafların beklentilerine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Özellikle iki ayrı Türk heyetinin Konferans’a katılacak olması gazetesinin ilgisini çekmiştir. İstanbul ve Ankara heyetlerinin Londra’da konakladıkları otelden başlayarak iki heyet arasındaki temaslara ilişkin kulis bilgilerine kadar birçok habere gazetede yer verilmiştir. Ayrıca iki Türk heyeti arasında beklenenin aksine çatışma değil işbirliği olabileceğine dair görüşler gazetede aktarılmıştır.

La Stampa gazetesinin Londra Konferansı üzerine yapmış olduğu haberlerde mümkün olduğunca tarafsız bir tutum aldığı söylenebilir. Aslında İtalya’nın İtilaf bloğunun bir üyesi olduğu göz önüne alındığında, Sevr Antlaşması’na şiddetle karşı çıkan Ankara hükümetine yönelik gazetesinin olumsuz bir tutum takınması çok da garip karşılanmazdı. Ancak *La Stampa* gazetesi özellikle Ankara heyetinin Konferans’taki tutumunu tarafsız bir şekilde ele almıştır. Hatta zaman zaman Ankara heyetinin Konferans’taki görüşmelerde “zafer” kazandığını bile belirtmiştir. Trakya ve İzmir bölgeleri için tahkikat komisyonu kurulması önerisine Yunanistan’ın karşı çıkmasının bu bölgeler hakkında Türk iddialarının doğruluk payını gösterdiğine dair gazetede değerlendirmelerde bulunulmuştur. İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza da *La Stampa* gazetesi gibi Ankara heyetine karşı önyargılı bir tutum izlememiştir. Bu durumun oluşmasında Birinci Dünya Savaşı’nda İtalya’ya verilmesi öngörülen yerlerin Yunanistan’a bırakılmasının rolü de yadsınamaz bir gerçektir.

Konferans boyunca tarafların başta İzmir olmak üzere birçok konuda sahip olduğu farklı görüşler Konferans’ın neticesiz sonuçlanacağına bir göstergesi olmuştur. Bu nedenle *La Stampa* gazetesinin Konferans’ın son günü İtalyan heyeti ile Ankara heyeti arasında yapılan antlaşmaya dikkatini verdiği görülmektedir. Bu antlaşma ile İtalyan heyetinin Londra’dan iyi bir sonuçla döndüğü aktarılmıştır. Gazetesinin bu tutumu İtilaf Devletleri arasındaki işbirliğinin çözülmeye başladığının ve blok politikası yerine her devletin kendi çıkarına yönelik bir politika izlemeye başladığının göstergelerinden birisi olmuştur. Londra Konferansı ile ilgili kendi analizlerinin yanı sıra İngiliz basınının da nabzını tutan *La Stampa* gazetesi Konferans’a dair önemli ayrıntılar sunmuş ve İtalya’nın Ankara hükümetine bakış açısı hakkında kayda değer bilgiler aktarmıştır.

103 “L’ambasciatore d’Italia ai Stati Uniti nega l’esistenza di un trattato segreto tra l’Italia e Kemal pascià”, *La Stampa*, 19 aprile 1921, s. 5.

Kaynakça**A-)Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**

- Fon Kodu: 30-18-1-1, Yer Bilgisi: 2-33-9, 29.01.1921.
- Fon Kodu: 30-18-1-1, Yer Bilgisi: 2-33-14, 06.02.1921

B-) Resmi Yayınlar:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC)

C-) La Stampa:

- “La Conferenza interalleata di Londra”, La Stampa, 21 febbraio 1921, s. 1.
- “La Conferenza di Londra si è aperta”, La Stampa, 22 febbraio 1921, s. 4.
- “Tentativi di accordo tra le due delegazioni turche a Londra.”, La Stampa, 23 febbraio 1921, s. 4.
- “Il solenne ingresso e le dichiarazioni delle due delegazioni turche alla Conferenza di Londra”, La Stampa, 24 febbraio 1921, s. 5.
- “Turchi e Greci in contraddittorio alla conferenza di Londra”, La Stampa, 25 febbraio 1921, s. 4.
- “L’arbitrato proposto dall’Intesa a Greci e Turchi per la pace in Tracia ed a Smirne”, La Stampa, 26 febbraio 1921, s. 4.
- “I Turchi accettano e i Greci respingono la proposta interalleata della Commissione d’inchiesta per la Tracia e Smirne”, La Stampa, 5 marzo 1921, s. 4.
- “Le deliberazioni di Londra”, La Stampa, 12 marzo 1921, s. 1.
- “Un completo accordo italo-turco firmato da Sforza a Londra.”, La Stampa, 13 marzo 1921, s. 5.
- “La chiusura della Conferenza”, La Stampa, 13 marzo 1921, s. 5.
- “I vantaggi dell’accordo italo-turco”, La Stampa, 14 marzo 1921, s. 1.
- “L’assemblea nazionale di Angora rifiuterebbe i patti di Londra”, La Stampa, 14 marzo 1921, s. 1.
- “L’Italia e la sua politica estera”, La Stampa, 17 marzo 1921, s. 1.
- “In Oriente e in Adriatico”, La Stampa, 20 marzo 1921, s. 1.
- “La Delegazione turca di Angora”, La Stampa, 26 marzo 1921, s. 4.
- “L’accordo italo-turco variamente discusso a Londra”, La Stampa, 19 aprile 1921, s. 5.
- “L’ambasciatore d’Italia ai Stati Uniti nega l’esistenza di un trattato segreto tra l’Italia e Kemal pascià”, La Stampa, 19 aprile 1921, s. 5.

D-) Kitaplar ve Makaleler:

- Akan, Erkin (2018), “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı (12 Şubat 1921-12 Mart 1921)”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ, C. 16, S. 24, s. 245-267.
- Akandere, Osman (2020), “Mondros Görüşmelerinde Bir Arabulucu: İngiliz Generali Townshend’in Mondros Görüşmeleri Öncesi Üstlendiği Arabuluculuk Rolü”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 20, S. 40, s. 5-23.

İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme

- Arslan, Esat (1995), “1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 11, S. 31, s. 187-222.
- Atatürk, Gazi Mustafa Kemal (2016), Nutuk, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bilsel, Cemil (1998), Lozan, C. I, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Cebesoy, Ali Fuat (2011), Siyasi Hatıralar. C. I-II, Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul: Temel Yayınları.
- Çavdar, Tefvik (2013), Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Çelebi, Mevlüt (1993), “Milli Mücadele’de İtalyan İşgalleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 9, S. 26, s. 395-416.
- Çelebi, Mevlüt (1998), “Mondros Mütarekesi’nden Sonra Batı Anadolu’da İtalyan Faaliyetleri”, Tarih İncelemeleri Dergisi, C. 13, S. 1, s. 143-162.
- Çelebi, Mevlüt (1999), “Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa-Kont Sforza Görüşmesi”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 15, S. 45, s. 791-800.
- Çelebi, Mevlüt (2009), “Turco-Italian Relations Between 1919-1922”, Italia e Turchia tra passato e futuro Un impegno comune, una sfida culturale, eds. Esra Danacıoğlu Tamur - Fabio L. Grassi, Roma: Edizione Nuova Cultura, s. 133-144.
- Çetin, Nurten (2012), “Londra Konferansı’nda Ahmet Tefvik Paşa”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 4, s. 107-127.
- Dinçer, Hasan (2014), “Mondros Mütarekesi ve Sonrasındaki Gelişmeler”, Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, ed. Temuçin Faik Ertan, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 71-110.
- Durmuş, Yalçın (vd.) (2014), Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Eroğlu, Hamza (1985), “İsmet İnönü ve I. ve II. İnönü Muharebelerinin İçerde ve Dışarda Etkileri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 2, S. 4, s. 65-83.
- Gökbilgin, M. Tayyib (2011), Milli Mücadele Başlarken: Mondros Mütarekesi’nden Büyük Millet Meclisi’nin Açılmasına, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Grassi, Fabio L. (2003), İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923: Kamuoyu ve Dış Politika, Çev. Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güçlü, Muhammet (2016), “Antalya’da Anadolu Gazetesine Göre Londra Konferansı’na Katılan Ankara Heyeti’nin Avrupa’ya Yolculuğu”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 16, S. 33, s. 71-91.
- Gülmez, Nurettin (2012), “Yeni Gün’de İtalya-Yunanistan Gerginliği”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 12, S. 24, s. 109-122.
- Haytoğlu, Ercan (2017), “Misak-ı Milliye Giden Yolda Yaşanan Sürece Bir Bakış”, Yeni Türkiye, Misak-ı Milli özel Sayısı, Y. 23, S. 93, s. 229-238.
- <https://www.britannica.com/topic/La-Stampa> (erişim tarihi: 02.11.2020).
- Kara, Bülent (2009), “Savaş Hazırlayan Barış Konferansı: Londra Konferansı”, Akademik Bakış, C. 3, S. 5, s. 143-170.

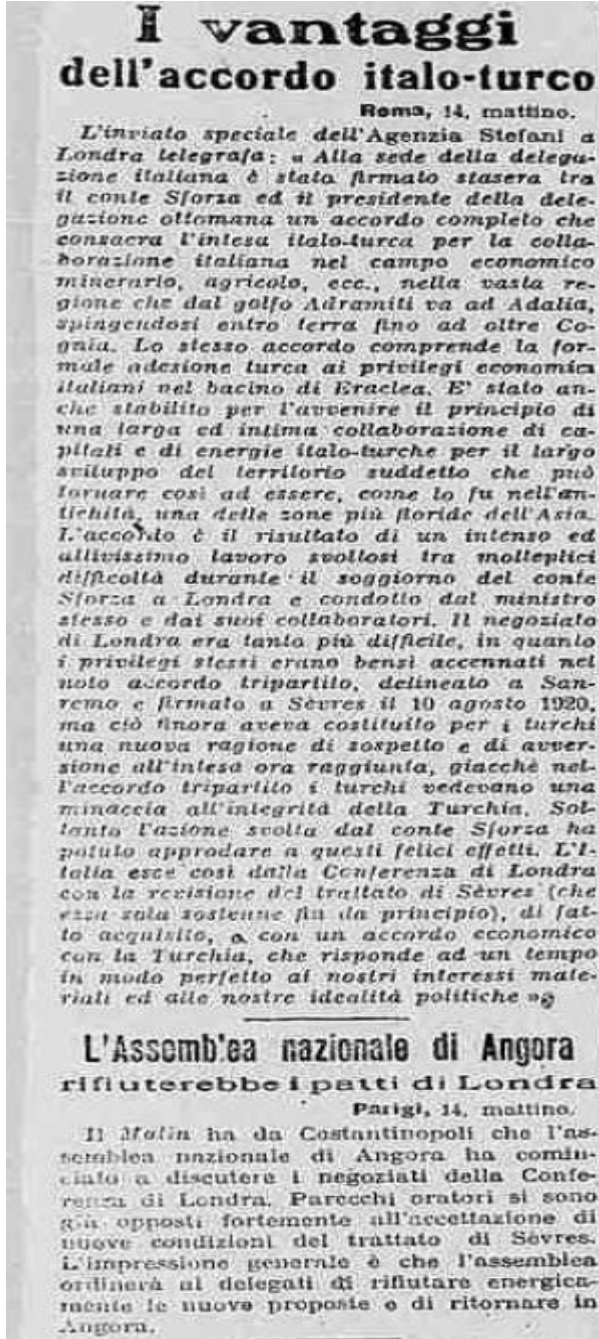
- Kocatürk, Utkan (2000), Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Köstüklü, Nuri (1991), "Birinci İnönü Muharebesi ve Siyasi Sonuçları Üzerine Bazı Düşünceler", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 7, S. 21, s. 603-607.
- Özçelik, Ayfer (1991), "Gediz Taarruzu", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 7, S. 21, s. 581-589.
- Özkaya, Yücel (1998), "İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri" Atatürk Yolu Dergisi, C. 1, S. 1, s. 65-74.
- Öztoprak, İzzet (1995), "Londra Konferansı ve Türkiye Meselesinin Cereyan-ı Müzakeratı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 11, S. 33, s. 565-612.
- Sofuoğlu, Adnan ve Yıldırım, Seyfi (2015), "1921 Londra Konferansı'nda Türk Diploması: Sadrazam A. Tevfik Paşa'nın Sözü Türkiye Büyük Millet Meclisi Temsilcilerine Bırakması Meselesi", Belleten, C. LXXIX, S. 284, s. 351-382.
- Sofuoğlu, Adnan ve Yıldırım, Seyfi (2018), Arşiv Vesikalarına Göre 1921 Londra Konferansı Tutanaklar-Belgeler, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sonyel, Salahi R. (1973), Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Soysal, İsmail (2000), Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şentürk, Aşegül ve Yavuz, Bayram Ali (2019), "İtalyan Basınında İzmir'in İşgali", Researcher: Social Science Studies, C. 7, S. 3, s. 118-130.
- Tağmat, Çağla D. (2013), "1921 Londra Barış Konferansı'nda Yunan Heyeti ve Tezleri," Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 8, S. 18, s. 29-54.
- Tağmat, Çağla D. (2016), "Sevr Barış Antlaşması Sürecinde Eleftherios Venizelos: Görüşmeler, Konferanslar ve İmza", Avrasya İncelemeleri Dergisi, C. 5, S. 2, s. 307-339.
- Tansel, Selahattin (1977), Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C. I, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Taş, Necati Fahri (1997), "Mondros Mütarekesi Sonrasında Anadolu'nun Görünümü", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.13, S. 39, s. 725-757.
- Turan, Şerafettin (2012), Türk Devrim Tarihi II: Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türk İstiklal Harbi (1999), C. 3, 3. Kısım, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Ulusan, Şayan (2009), "Şark Meselesi'nden Sevr'e Türkiye", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 8, S. 18, s. 229-256.
- Ural, Selçuk ve Oran Arslan, Nebahat (2002), "Gizli Zabıt Ceridelerine Göre TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı'na Katılma Meselesi", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 19, s. 281-295.
- Uyar, Hakkı (2011), "Atatürk Dönemi İç Politikası", Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Ed. Süleyman İnan – Ercan Haytoğlu, Ankara: Anı Yayıncılık, s. 43-76.

- Yılmaz, Mustafa (1994), "1923-1938 İngiliz Basını'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Basında Çıkan Türkiye Üzerine Yazılar İndeksi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.10, S. 28, s. 157-207.

Ekler

(Londra Konferansı'nda yapılan görüşmelerde Türk ve Yunan taraflarının yaklaşımlarına dair bilgi sunan bir yazı) (05.03.1921)

(İtalya heyeti ile Ankara heyeti arasında yapılan antlaşmanın İtalya için sağladığı avantajlardan bahseden bir yazı) (Alt kısımda ise; Londra Konferansı'nda Sevr Antlaşması'na yönelik İtilaf Devletleri tarafından yapılan önerilere TBMM'nin olumsuz yaklaşığı belirtilmektedir) (14.03.1921)

**L'accordo italo-turco
variamente discusso a Londra**
(Servizio speciale della Stampa)

Londra, 18. luglio.

Qualche giornale riferisce le impressioni dettate nei circoli politici e diplomatici londinesi dalla recente pubblicazione fatta da un giornale francese, forse come interpretazione autorizzata ed autorevole del pensiero, o della direttiva del Quai d'Orsay, e cioè del « Temps », circa l'accordo concluso a Londra fra il conte di Sforza ed il rappresentante del Governo di Ankara, Bekir Sami bey. In verità, la discussione sulle relazioni stabilitesi fra le Potenze dell'Intesa ed il Governo kemalista fu iniziata, in forma non priva di vivacità, quando furono noti i termini dell'accordo franco-turco: e allora alcuni giornali, anche quelli per il loro orientamento francofilo, non mancarono di esprimere un vivo malumore ed una aperta disapprovazione. E' da notarsi che invece, per lo più, il Trattato italo-kemalista sfuggiva alle critiche che negli ambienti più ostentati di Londra venivano rivolte a quello concluso da Briand. Ora la pubblicazione del « Temps » ha prodotto una impressione indubbiamente profonda. Vi è chi si indugia a ricercare quali motivi recandoti abbiano indotto il grave organo francese a pubblicare il trattato italo-turco proprio nel momento in cui i diplomatici ed i politici non risparmiavano le critiche all'accordo franco-turco. E vi è chi si afforza di trascinare la questione sul terreno della cosiddetta etichetta diplomatica: e vorrebbe sapere chi abbia fornito al giornale francese il testo dell'accordo che a quanto si riporta, differisce dal riassunto consegnato dalle stesse Ambasciate ai Governi di Francia e di Inghilterra.

Intanto i diplomatici e gli specialisti di questioni orientali si addentrano nei dettagli dell'accordo italo-turco. In genere, si riconosce qui con esperto compiacimento che esso non mira ad estendere i privilegi economici italiani in Asia Minore al di là della zona di influenza attribuita al nostro Governo dal cosiddetto accordo tripartito, mentre lo stesso francofilo « Daily Telegraph » riconosceva giorni sono che il trattato franco-kemalista estendeva i limiti di quell'accordo, tentandoci di includere nuovi territori nella zona in cui è riconosciuta la priorità economica della Francia. Non dimeno, secondo l'« Observer », prevarebbe qui una certa ansietà per il fatto che la versione ufficiale dell'accordo italo-turco differirebbe in una clausola vitale dalla versione del « Temps » (cui anche l'« Observer » è quella in cui è detto che l'Italia « soscrive tutte le domande del kemalista ») precisamente « la restituzione di Smirne e della Tracia ». A questo riguardo, alcuni informatori diplomatici pubblicano qui che il Governo inglese avrebbe incaricato il suo ambasciatore a Roma di chiedere al nostro Governo elucidazioni circa la versione che del trattato è uscita sul giornale francese.

Tra le discussioni di contorno, alle quali partecipa con notevole minuzioso il militarista « Observer », sono degne di rilievo alcune frasi pubblicate giorni sono dal « Daily Telegraph », il quale osserva che il principio fondamentale del trattato di Sevres, resta quello che stabilisce la liberazione delle popolazioni cristiane dal giogo turco, e aggiunge che nessun evento politico in Grecia o in Turchia indurrà mai il Governo inglese ad abbandonare tale principio. Iugardosi infine che esso non venga valutato pienamente in Italia. Sussora lo stesso « Daily Telegraph » torna sull'argomento, asserendo inoltre che Bekir Sami non solo recò il singolo fra Briand e Costantinopoli a bordo d'una nave da guerra italiana, ma che appena giunto nella capitale del Sultanato, consentì all'essere ospite di quelle autorità italiane. Il corrispondente ateneo dello stesso giornale telegrafò poi stasera che il signor Montagna, ministro d'Italia ad Atene, è partito per Roma la settimana scorsa, o che un giornale greco annunzia che egli fu richiamato dal Governo italiano per essere informato dei risultati dei colloqui avvenuti fra il conte Sforza o il Gran Visir Tewfik Pascià, il ministro italiano prima di imbarcarsi — sempre a detta del corrispondente — prese piena conoscenza delle decisioni del Governo greco circa i limiti estremi delle concessioni che quest'ultimo intenderebbe fare in caso di eventuali negoziati con la Turchia. Il signor Montagna fu così informato che la Grecia non accetterebbe mai la proposta di armistizio, sia soltanto a fornire alla Turchia il tempo ed i mezzi per continuare le sue operazioni militari.

Questi apprezzamenti sul trattato italo-turco e le notizie riferite a loro sostegno vanno riportati in quanto servono a mettere in luce l'azione che alcuni organi della pubblica opinione britannica intendono esercitare presso il Governo inglese in via diretta, e presso gli Alleati in via indiretta, a favore dell'intangibilità del trattato di Sevres. Non è poi privo di importanza rilevare che la pubblicazione del « Temps » e le discussioni invadute vengono intraprese nel momento stesso in cui i Governi alleati si accingono a concertarsi in vista di un eventuale azione comune nei rapporti della Germania.

(Londra'da İtalya heyeti ile Ankara heyeti arasında yapılan anlaşmanın yankıları hakkında bir yazı) (19.04.1921)

(İtalya ile Ankara hükümeti arasında gizli bir antlaşmanın olmadığına dair bir haber)
(19.04.1921)